

Van de redactie

Voor u ligt het dubbeldikke zomernummer van het Besturenbulletin. De inhoudsopgave vindt u hieronder. In deze introductie willen we u informeren over de veranderingen bij de Afdeling Communicatie. In februari werd aan de redacties van congregatiebladen een zogenaamd 'nulnummer' van de Congregatiebladenservice gestuurd. Velen hebben daar spontaan op gereageerd. Onder meer naar aanleiding daarvan is besloten om vanaf 1 september aanstaande te stoppen met het verzenden van persberichten met aankondigingen van cursussen en studiedagen. Het is gebleken dat veel religieuze instituten deze informatie al rechtstreeks van de centra ontvangen en bovendien zijn er nog maar enkelen die deze cursussen kunnen bijwonen. Voorts zal de frequentie van verschijnen van het Besturenbulletin worden opgevoerd van eenmaal per kwartaal naar vijf à zes keer per jaar. Er komt voorlopig geen afzonderlijke congregatiebladenservice. Wel zal het bulletin voortaan ook aan de redacties van congregatiebladen gestuurd worden, die er indien zij dat wensen berichten uit kunnen overnemen. Dit maakt een naamswijziging van het bulletin noodzakelijk, omdat het immers in het vervolg niet uitsluitend of primair gericht zal zijn tot de besturen van religieuze instituten. Suggesties voor een geschikte naam zijn welkom. Het is de bedoeling om de zojuist geschetste voorgenomen koerswijziging op communicatief terrein na een jaar te evalueren op grond van de opgedane ervaringen. Daarbij zal ook naar uw mening als lezer (m/v) gevraagd worden.

Veel leesplezier en een zonnige zomer toegewenst!

Sluitingsdatum kopij voor het volgende nummer: **14 september 2001.**

Inhoud BB 2001-II

Algemeen Bestuur KNR	2
Algemene Vergadering SNVR	4
Bestuurswisselingen	7
In gesprek met zuster Truus Sonder	8
Schets van de resultaten van de enquête van de Commissie Roepen	12
Zorg voor kloosterlijk erfgoed	15
Kinderen spelenderwijs	18
WUCWO-Assemblee	20
UISG	22
SPA-jaarvergadering	23
Multicultureel 'Samen-leven'	24
Opening internetcafé	28
In zorgzaamheid en eenvoud	29
Als lopend vuur	30
Bevrijdt de tijd	31
Parochiebladenservice	31
Afscheid nemen en toch trouw blijven	31
Bijeenkomsten in het najaar	33

Algemeen Bestuur KNR

Op woensdag 6 juni vond de eerste bijeenkomst van het Algemeen Bestuur KNR van dit jaar plaats. Na de gebruikelijke inleidende agendapunten (verslag van de bijeenkomst van december 2000 en de bijbehorende besluitenlijst) had men graag een nieuw lid voor het Dagelijks Bestuur KNR gekozen, omdat zr Maria Beneken Kolmer en zr Christine van Puffelen hun termijn daarin beëindigd hebben. Door omstandigheden bleek dat niet mogelijk en is voorlopig zr Paule Keusters het enige lid van het DB-KNR vanuit de SNVR.

Vervolgens ontwikkelde zich een intensief gesprek over de notitie *Wij Religieuzen. Hoe gaan we door*. Die notitie was aangeboden door het presidium van de SNPR en vrucht van gesprekken binnen de SNPR. In de vorige vergadering van het AB was de wens al uitgesproken om zich tijdens deze bijeenkomsten samen ook op meer inhoudelijke onderwerpen betreffende het religieuze leven te bezinnen. De notitie noemt drie elementen gemeenschappelijk voor alle vormen van religieus leven, zowel voor de wijze waarop dat binnen ordes en congregaties gestalte heeft gekregen als voor nieuwe vormen die zich ontwikkelen: contemplatie, de honger naar God en naar gerechtigheid, en de gemeenschap.

Er ontspoon zich een gedachtewisseling over de volgorde van deze elementen (wat is het belangrijkste, het kenmerkendste?), wat versta je onder contemplatie (is dat alleen iets voor de oudere ordes of ook iets voor de actieve –apostolische- congregaties?), waarom worden de geloften / evangelische raden niet genoemd, welke is daarvan de centrale? En er werd gesproken over ‘herbronning’ en over de keuze voor ‘afbouwen’ en/of ‘doorgaan’; en ‘doorgaan’ op welke wijze dan?

Bij dit gesprek bleek wel dat inleidingen van de franciscanen Schalück en Arens, uitgesproken in de UCESM-bijeenkomsten in 1995 en 1999 (uitgegeven als KNR - publicaties 14 en 25), bronnen van inspiratie voor de SNPR-notitie zijn geweest.

Ook binnen de SNVR is een aanzet gemaakt voor het verwoorden van de actuele visie van actieve vrouwelijke religieuzen op hun eigen leven. Men ziet uit naar de resultaten daarvan. Intussen hebben de leden van het AB zich voorgenomen het gesprek over de notitie van de SNPR voort te zetten bij gelegenheden waar dat mogelijk is.

De agenda vermeldde vervolgens een ontmoeting met het bestuur van ‘Hulp en Recht’ om te spreken over de nieuwe tekst voor de *Procedure bij seksueel misbruik* en over het ‘Antecedentenformulier’. Beide teksten zijn aan alle Hogere Oversten voorgelegd ter goedkeuring en zo’n 80 van hen reageerden instemmend. Maar deze ontmoeting ging niet door, omdat in de Beleidsadviescommissie Bisschoppenconferentie (BBK) kritiek op de concept-tekst voor de *Procedure* is geuit, waarna het bestuur van ‘Hulp en Recht’ het verstandig vond om het voorziene traject van besprekingen te beëindigen. Daarmee verviel voor de KNR ook de grond om het ‘Antecedentenformulier’ te bespreken, omdat dit nauw in relatie tot de *Procedure* staat. Zodra er meer duidelijkheid over de verdere voortgang met betrekking tot de *Procedure* ontstaat, zullen de Hogere Oversten daarover geïnformeerd worden.

Na de pauze presenteerde mevr P. Coolen RA de Jaarrekening 2000 van de KNR, waarbij zij er nog eens op wees hoe goed de administratieve ondersteuning bij KOS en PIN nu is. De Jaarrekening gaf aanleiding tot een enkele vraag. Men constateerde met genoegen dat de KNR-uitgaven ruim binnen de grenzen van de begroting zijn gebleven. Daarom kan de ‘voorziening toekomstige verplichtingen’ op peil worden gebracht.

De 'Beleidsnota KNR 2001 – 2006' wijst *'toekomstige bestuurbaarheid'* als centraal thema voor de KNR voor de komende jaren aan. In dat kader hebben stafleden aan de hand van een 'vragenlijst' gesprekken gevoerd met de besturen van 18 religieuze instituten over allerlei onderwerpen die van belang zijn in het kader van een steeds geringer aantal leden en van afname van de bestuurskracht. Deze gesprekken werden door de betreffende besturen als waardevol ervaren. Een belangrijke (voorlopige) conclusie van die besprekingen is dat de zorgen en onrust betreffende het thema *'toekomstige bestuurbaarheid'*, zoals die tijdens de KNR-regiodagen in het afgelopen jaar naar voren gebracht zijn, vooralsnog genuanceerd kunnen worden. Dat neemt niet weg dat er religieuze instituten zijn, die een moeilijke periode zullen moeten doormaken. Het Algemeen en het Dagelijks Bestuur zullen zich, samen met de staf van het Bureau, verder bezinnen op wegen via welke zij die instituten ter zijde zullen kunnen staan indien en zodra dat nodig is. En het voornemen is uitgesproken het komende half jaar uitdrukkelijk aandacht te besteden aan de diensten die religieuze instituten elkaar kunnen bieden op administratief en financieel-economisch terrein, aan moeilijkheden bij fusies met naburige provincies, aan regelgeving met betrekking tot kloosterkerkhoven en aan het beleid betreffende *'cultuurschatten'*.

En er worden al afspraken gemaakt met besturen van andere religieuze instituten voor een tweede ronde van gesprekken aan de hand van een verbeterde 'vragenlijst' in de komende maanden. De bedoeling hiervan is een vollediger beeld te krijgen van de situatie.

De 'Beleidsnota' stelde ook voor een stafmedewerker jongerenbeleid aan te stellen bij de KNR. De vorige AB-vergadering had al vastgesteld dat deze niet uit de gewone begroting dient te worden gefinancierd, omdat er in de Samenwerkingsverbanden aarzelingen in deze bestaan. Daarop is aan de religieuze instituten gevraagd of men het aanstellen van deze stafmedewerker mee mogelijk wilde maken. Een dertigtal instituten reageerde daar positief op en nu kan de procedure, leidend naar een aanstelling, worden gestart.

Daarna werd kort de stand van zaken met betrekking tot de werkzaamheden van de Bestuurskamer opgenomen. Die richtte zich bij brief van 5 april tot alle Hogere Oversten met de vraag om gesprek over en reacties op twee notities, die bij de brief gevoegd waren. Om het gesprek tussen besturen van religieuze instituten en de Bestuurskamer te intensiveren, worden er in september (op de 12^e en de 20^e) twee middagen georganiseerd voor besturen van religieuze instituten. Hun reacties zijn van wezenlijk belang voor de Bestuurskamer: is men op een spoor dat door de besturen gesteund wordt?

Door de stafmedewerkers van het Bureau zijn verslagen over de activiteiten van de Samenwerkingsverbanden en de KNR-organen gemaakt in de jaren 1995-1999. De samenbundeling ervan ontvangen de Hogere Oversten binnenkort.

Het AB stelde een nieuw reglement voor het CMBR vast dat, zoals bij de andere KNR-commissies, gebaseerd is op het 'Algemeen Reglement voor commissies en werkgroepen' van december 1999.

Op hoofdlijnen deed het Dagelijks Bestuur verslag van de werkzaamheden in het afgelopen half jaar en besprak men de ontwikkelingen in de relatie tussen NMR enerzijds en Cordaid (Vastenactie, Cebemo, Mensen in Nood en Memisa) anderzijds. Tot slot deelde de voorzitter SNVR, zr Tarcies Wijngaard, mee dat de Algemene Vergadering van de SNVR recent besloten heeft dat men er naar streeft dat in de ko-

mende vier jaren de SNVR opgaat in één Conferentie Nederlandse Religieuzen. Daar dit een heel recent besluit is, konden de andere Samenwerkingsverbanden er nog niet op reageren.

Ad Leys

Algemene Vergadering SNVR

Op 29 mei hield de SNVR haar halfjaarlijkse Algemene Vergadering in Den Bosch in het klooster Mariënborg van de zusters JMJ aan de St. Janssingel. Zoals voorzitter zr Tarcies Wijngaard in haar openingswoord al veronderstelde werd de agenda hiervoor kennelijk zo belangrijk gevonden, dat elf Hogere Oversten wegens eigen afwezigheid een plaatsvervangster hadden afgevaardigd. Twee punten op die agenda vormden daartoe de aanleiding: een discussie over de toekomst van SNVR en KNR, en de verkiezingen voor een nieuw bestuur, met daaraan gekoppeld enkele beslissingen in relatie tot de statuten SNVR.

Het Bestuur had zijn redenen om de gedachtewisseling over de **toekomst van de SNVR** en daarmee samenhangend van de KNR nieuw leven in te blazen in een gespreksnotitie bij elkaar gezet.

In een korte terugblik daarin wordt gememoreerd dat in SNVR-verband in 1993 al werd gekeken naar het jaar 2000 en een aantal - mede op grond van KASKI-cijfers - te voorziene ontwikkelingen in beeld gebracht. Met behulp van enkele ijkpunten in de tussenliggende jaren werden mogelijke toekomstscenario's geschilderd, als hulpmiddel om een onvermijdelijk proces onder ogen te zien en bij pogingen daaraan een richting te geven. Algemeen bleken de AV-leden toen van mening dat het 'eigen gezicht' van de SNVR behouden diende te blijven. Belangrijk onderdeel daarvan vormde voor de meesten voortzetting van het project ter uitvoering van de Intentionieverklaring; reden om het dienstverband met de stafmedewerkster in 1995 te verlengen. Dienstverlening aan besturen en (groepen) zusters en

initiëren en bevorderen van nieuwe ontwikkelingen onder vrouwelijke religieuzen werden door hen onverkort gezien als belangrijke zaken voor een SNVR als zelfstandige organisatie.

Langdurige discussies sinds 1989 over de structuur van de KNR hebben uiteindelijk geleid tot twee resultaten. In 1996 kwam de oprichting van één werkorganisatie tot stand door samenvoeging van de secretariaten op het Emmaplein in Den Bosch. Sindsdien zijn alle werknemers in dienst van de KNR en worden van daaruit zonediensten van de Samenwerkingsverbanden gesteld. Pogingen om ook bestuurlijk te komen tot één KNR bleken in deze periode uiteindelijk niet haalbaar. In 1999 werden weliswaar nieuwe statuten van de KNR van kracht; hiermee werd echter alleen het zogenaamde BesturenBeraad gevormd tot een Algemeen Bestuur KNR, waarin alle leden van de besturen der Samenwerkingsverbanden zitting hebben. Dit AB/KNR stelt sindsdien het beleid van de KNR vast, waarvoor in 2000 - mede na consultatie van de religieuze instituten - een beleidsplan voor de komende vijf jaar is goedgekeurd, met daaraan gekoppeld een meerjarenbegroting.

Met betrekking tot de huidige stand van zaken wordt door het Bestuur geconstateerd dat de in 1993 gehanteerde prognoses juist zijn gebleken. Het aantal SNVR-leden bedraagt per 1-1-2001 nog 8.649, waarvan zo'n 10% jonger dan 65 jaar is. Ook binnen het eigen instituut wordt een toenemend beroep op deze groep zusters gedaan; voor activiteiten in SNVR-verband (bestuur, werkgroepen, actieve deelname aan bijeenkomsten

e.d.) blijken steeds minder personen beschikbaar.

Inhoudelijk is het open aanbod aan cursussen en studiedagen waardoor een grote groep zusters, niet alleen bestuursleden, altijd bij de SNVR betrokken is geweest in de laatste jaren afgenomen. Wel werd enige tijd na het vertrek van de vorige medewerkster besloten opnieuw een theologisch stafmedewerkster aan te trekken om zaken rond de I.V. te behartigen. De aanstelling geschiedde op projectbasis voor drie jaar; de voornaamste werkzaamheden bestaan op dit moment uit begeleiding van de werkgroepen en de nieuwe studiegroep 'religieus leven'.

Wat de KNR betreft is vaststelling van beleid formeel een zaak voor het AB/KNR. Na een principe-akkoord met de inhoud van de **Beleidsnota KNR 2001-2006 'Je groeit in alle fases mee'** kregen de religieuze instituten deze echter aangeboden ter bespreking in eigen kring en vervolgens in de AV van hun Samenwerkingsverband. Het betreft namelijk zaken van en voor de gezamenlijke religieuzen in Nederland, met de daaraan onvermijdelijk verbonden (financiële) consequenties.

Hiermee werd een zwak punt van de huidige federatieve structuur aan het licht gebracht. Indien de meningen van de achterban op onderdelen van dat beleid verschillen - zoals nu het geval bleek - zijn die verschillen door de 'getrapte' bestuurlijke vertegenwoordiging niet in de stemverhouding binnen het AB/KNR tot uitdrukking te brengen.

Kijkend naar de nabije toekomst zegt het Bestuur ervan overtuigd te blijven dat de KNR beter zou kunnen functioneren als er sprake was van één Conferentie van Hogere Oversten. Deze krijgen dan directe inspraak bij de vaststelling van het beleid én de financiering daarvan. Steeds meer zaken worden aan behandeling op het niveau van de KNR toevertrouwd, ook inhoudelijk: toekomstige bestuur-

baarheid; toekomst religieus leven; communicatie; solidariteitsinzet. Het Bestuur kan dan ook bestaan uit een rechtstreekse afvaardiging vanuit de instituten in plaats van de huidige getrapte vertegenwoordiging via de Samenwerkingsverbanden.

De SNVR zou zich dan onder andere kunnen gaan bezighouden met de spirituele kant van de I.V. en andere inhoudelijke zaken, zoals toekomst vrouwelijk religieus leven (studiegroep), bondgenootschap met vrouwen, aandacht voor de eigen 'jongste' groep religieuzen. Vraag is evenwel of de SNVR daarvoor als **zelfstandige** organisatie (statutair een kerkelijke conferentie van Hogere Oversten) moet blijven voortbestaan of een soort 'sectie' binnen de KNR zou kunnen worden. Het Bestuur SNVR zou dan meer kunnen gaan functioneren als coördinatiepunt voor de werkgroepen; daarnaast zouden de Hogere Oversten elkaar binnen die sectie ook (regionaal?) als een soort werkgroep kunnen (blijven) ontmoeten.

In een aanbeveling aan het eind van de notitie stelt het Bestuur "van mening (te zijn) dat opheffing van de SNVR als zelfstandige Conferentie in de komende bestuursperiode gerealiseerd dient te worden. Kan de Algemene Vergadering hiermee instemmen en het nieuwe Bestuur de aanbeveling meegeven een werkgroep in te stellen voor verder onderzoek?"

De AV-leden bleken unaniem te kunnen instemmen met de eerste zin van deze aanbeveling. De SNVR is in de loop der jaren ervaren als een grote inspiratie; des te pijnlijker om te moeten constateren dat er voor allerlei initiatieven (vorming, cursussen, training) geen 'achterban' meer is. Men was het er echter over eens dat het niet meer kan blijven zoals het nu is: het is zaak die realiteit onder ogen te zien voordat ze je achterhaalt, werd gezegd; of: "als we de SNVR nu nog moesten oprichten, zouden we dat dan nog doen?"

In een uitgebreide discussie werden vervolgens aan het Bestuur al enkele ideeën meegegeven ten dienste van de werkgroep die moet gaan onderzoeken hoe een en ander binnen vier jaar gerealiseerd kan worden:

Als het 'eigen gezicht' als Samenwerkingsverband binnen de KNR wegvalt doordat iedere Hogere Overste daarvan rechtstreeks lid wordt vraagt dat een grote betrokkenheid bij de zaak; het Bestuur SNVR verdwijnt dan ook als kristallisatiepunt.

Er zal goed naar de statuten van die ene KNR gekeken moeten worden; als het om Nederlandse religieuzen gaat in de Nederlandse situatie dan moeten ook de provinciale oversten lid zijn. Verder zal de samenstelling van het Bestuur veel aandacht moeten krijgen. Laat die werkgroep bezien wat voor vrouwelijke religieuzen afzonderlijk nog van belang is; wat we daarvoor dan voor verbanden organiseren onder die KNR-paraplu is aan onszelf. Niettemin moeten we niet langs een achterdeur het verleden weer willen laten herleven! Daarbij kan ook het functioneren van de huidige werkgroepen SNVR betrokken worden.

Laat binnen die ene KNR het expliciete van vrouwelijke religieuzen varen; het gaat om religieuze mensen, mannen en vrouwen en leken samen. Steun aan vrouwen kunnen we zoals nu in ons bondgenootschap naar buiten blijven geven. Organisatorische vraag: hoe vertegenwoordig je dan, zoals nu in de UNKV?

We zijn er gaandeweg naar toe gegroeid dat de 'profetische rol' iets exclusiefs van vrouwelijke religieuzen zou zijn. Laten we ons die niet toe-eigenen maar meer gaan aansluiten bij plekken waar die gave ook aanwezig is, bijvoorbeeld door een goede relatie te blijven opbouwen met de vrouwenbeweging.

Achter mooie woorden als 'profetische rol' zitten werelden van denken! In welke verhouding staat zoiets ook tot 'loslaten' (op alle niveaus)? Dat zal mede bepalend zijn voor het maximale en minimale profiel dat je voor zo'n

KNR kunt opstellen: hoe 'dik' moet die zijn, welke en hoeveel taken vertrouw je daar al dan niet aan toe?

De AV-leden pleitten er bij het Bestuur nogmaals voor het proces binnen de komende periode van vier jaar te sturen en niet op zijn beloop te laten; uiteraard in samenspraak met de andere Samenwerkingsverbanden. Ook omvang en beschikbare tijd van de werkgroep dient in proporties gehouden te worden. Het Bestuur tenslotte zegde toe ervoor te zullen zorgen dat de werkgroep goed van start kan gaan en een stappenplan op te stellen dat de volgende vergadering met de AV afgestemd kan worden.

Eén van de terreinen waarop de zich wijzigende omstandigheden binnen de SNVR hun invloed doen gelden is dat van de personele beschikbaarheid. In de maanden voorafgaand aan de **bestuursverkiezing** heeft het Bestuur diverse malen een oproep doen uitgaan om kandidaten voor deze taak te vinden. Uit veel reacties bleek dat men zich in dezen weliswaar bewust was van een zekere verantwoordelijkheid, maar dat het – door omstandigheden in de thuissituatie en andere drukke werkzaamheden – vaak ontbreekt aan de mogelijkheid hieraan gevolg te geven. De beide kandidaten die zich uiteindelijk beschikbaar stelden hebben dat dan ook slechts gedaan onder de uitdrukkelijke voorwaarde géén afvaardiging naar het Dagelijks Bestuur KNR te aanvaarden.

Alvorens over personen te stemmen verleenden de AV-leden desgevraagd unaniem goedkeuring aan enkele voorstellen van het Bestuur om op punten af te wijken van de statuten: Omdat binnen het Bestuur geen Hogere Overste beschikbaar is voor de functie van vice-voorzitster blijft deze noodzakelijk vacant.

Een derde periode voor zr Greet van der Burg, aftredend en niet-herkiezbaar, die zich hiervoor en eventueel voor afvaardiging naar het DB/KNR beschikbaar heeft gesteld.

Er heeft zich geen kandidate gemeld voor de functie van penningmeesteresse. De Bestuursleden, die zich gezamenlijk verantwoordelijk weten voor het financiële beleid, zullen in onderling overleg een aanspreekpunt regelen voor Willemien Hermsen die het uitvoerende werk blijft doen.

Vervolgens vonden de verschillende stemrondes plaats onder leiding van zr Paule Keusters (Liefde Tilburg), die evenals zr Wies van den Heuvel (Liefde Schijndel) niet-aftredend was. Achtereenvolgens werden herkozen zr Tarcies Wijngaard (Augustinessen Heemstede) als bestuurslid én als voorzitter, en zr Delian de Brouwer (Liefde Tilburg) en zr Greet van der Burg (Sociëteit JMJ) als bestuurslid. Nadat beide kandidaten zich kort hadden voorgesteld en van hun motivatie blijkt gegeven werden ook zij als bestuurslid gekozen: zr Henrica Jans (Goddelijke Voorzienigheid Tegelen) en zr Marie-

José de Kok (Ursulinen Bergen). Alle kandidaten hebben hun keuze aanvaard.

Van de aftredende bestuursleden ten slotte werd hartelijk afscheid genomen: vice-voorzitster zr Maria Beneken Kolmer (Franciscanessen Oirschot), zr Blandine Delsing (Missiezusters Franciscanessen Asten), zr Christine van Puffelen (O.L.Vrouw Amersfoort) en mw Toos Starmans (Vrouwen van Bethanië). De dank voor hun inzet werd niet alleen tot uitdrukking gebracht door middel van een groot boeket bloemen, maar ook met een kaars in de vorm van een steen met daarop de tekst "het water zal stenen breken". Nadat onder hetzelfde motto de bestuursoverdracht was gevierd was er nog gelegenheid elkaar onder het genot van een drankje en een hapje te ontmoeten.

Martin Klomp

Bestuurswisselingen

Stichting Missieprocuratoren SMP

Op de vergadering van 19 april jl. is de volgende taakverdeling in het bestuur afgesproken:

Voorzitter, pater Harry Leermakers ocs, regio O/W
Secretaris, broeder Alexander Wesel cfp, regio Z
Penningmeester, broeder Jan Kanters fic, regio O/W
Lid, pater Leo van der Helm svd, regio Z
Lid, zuster Liduine Houtsma franc. Verghel, regio O/W
Lid, zuster Corrie Wassenberg cssp, regio Z

De bestuursleden zijn in de februari-bijeenkomsten van de regio's van missieprocuratoren gekozen. Na de verkiezing van dit nieuwe bestuur heeft de werkgroep missieprocuratoren zichzelf op 20 februari 2001 opgeheven.

Nieuw bestuur broeders Penitenten

Onder het voorzitterschap van Monseigneur drs. A.L.M. Hurkmans, bisschop van 's-Hertogenbosch, werd op dinsdag 1 mei 2001 het Keuzekapittel gehouden in het Congregatiecentrum 'Daniël de Brouwer' van de broeders Penitenten.

Voor de bestuursperiode 2001 - 2004 werden in het Congregatiebestuur gekozen de broeders:

Gerardo Broeders, algemeen overste
Gabriël Verwij, plaatsvervangend overste
Dominicus Roelofs, assistent

Provincie Nederlandse Jezuïeten

Op 19 februari jl. heeft de Generaal van de jezuiten, pater Peter-Hans Kolvenbach, pater Jan van de Poll tot nieuwe provinciaal van de Jezuïeten in Nederland benoemd

Nieuw bestuur zusters van St. Jozef

Op 27 april 2001 heeft het algemeen kapittel van de zusters van St. Jozef te Amersfoort gekozen als algemeen bestuursteam:

Zr. Jeanne Hommenga, algemeen overste

Zr. Riet Boere

Zr. Bernadette van der Tol

Zr. Bep Uyttewaal

Zr. Trees Maarse

Nieuw regionaal bestuur Zusters Franciscanessen BMVA Nijmegen

De Zusters Franciscanessen BMVA te Nijmegen hebben op 18 april 2001 een nieuw regionaal bestuur gekozen:

Zr. M. Engeltraud Bergmann, Regionale Overste

Zr. M. Wilma Theunissen, Raadszuster

Zr. M. Liguori Giesberts, Raadszuster

Nieuw Bestuur Federatie van de Monialen van de Ongeschoeide Karmel

Zr. Joanna Stradmeijer o.c.d., voorzitter

Zr. Lucia van Steensel o.c.d., raadslid

Zr. Mariëtte de Charro o.c.d., raadslid

Zr. Bernadette Koenegras o.c.d., raadslid.

De huidige Religieus Assistent P. Ign. Wishaupt is opnieuw bij de congregatie voor de religieuze instituten voorgedragen voor een nieuw triennium.

De uitgespaarde ruimte open houden

In gesprek met zr Truus Sonder

Zr Truus Sonder werd vorig najaar herkozen als algemeen overste van de Zusters van Liefde (Schijndel). Jarenlang heeft zij – tezamen met zr Annie Besselink en fr Jacques Scholte – congregatie-besturen begeleid. De aldus opgedane ervaringen komen haar nu goed van pas.

Achtergrond

Truus Sonder (1937) werd geboren als het tiende kind in een groot gezin te Bornerbroek (Twente). Tijdens de oorlog verloor ze haar moeder en in 1945 brandde het ouderlijk huis tot de grond toe af. Truus: Mijn vader bleef achter met dertien kinderen in de leeftijd van 10 maanden tot 17 jaar. Ik ben als kind veel van huis weggevoerd. Na de brand heb ik anderhalf jaar bij een tante gewoond. Na de lagere school wilde ik graag naar de MULO, maar op een dorp was dat niet gebruikelijk en mijn vader was er ook op tegen. Toen heb ik de huishoudschool in Borne gedaan, die geleid werd door de zusters van Schijndel. Vervolgens heb ik een aantal jaren op de pastorie gewerkt en van daaruit ben ik op mijn negentiende ingetreden bij de zusters van Schijndel. Op dat moment was het voor mij compleet nieuw en spannend wat zich achter die muren bevond en afspeelde. Ik maakte de gewone vorming mee

in het klooster: postulaat, noviciaat, tijdelijke professie en in 1962 eeuwige geloften. Ik kon alsnog naar de MULO en daarna naar de kweekschool. Tot 1975 heb ik in het onderwijs gestaan in Eindhoven en in Geldrop, in totaal acht jaar.

Begeleiding van religieuzen

Voor mij kwamen de vernieuwingen van eind jaren zestig net op tijd. Ik was kapitulant in het vernieuwingskapittel in 1968. Ik was nog jong (31) en het deed mij goed dat de ramen en deuren opengezet werden. Dat heeft nieuwe perspectieven opgeleverd. Wij gingen in 1968 met zes zusters op twee flats wonen buiten het klooster om met elkaar te zoeken naar nieuwe vormen van gemeenschap, naar het bij de tijd brengen ervan. Toen is er een hele verschuiving in mijn leven opgetreden. Als kind wilde ik onderwijzeres worden en toen ik het eenmaal was, wist ik dat ik het nooit voor heel mijn leven wilde doen. Ik vond er mijn vervulling niet in en daarom ben ik heel bewust in 1975 uit het onderwijs gestapt om de kant van vormingswerk en begeleidingswerk op te gaan. Daartoe volgde ik een *Training-For-Coaches* opleiding van twee jaar in combinatie met mijn parochiewerk in Geldrop. Uiteindelijk is het vormings- en begeleidingswerk voor ordes en congregaties zo'n beetje mijn levenswerk geworden. Ik heb het bijna twintig jaar gedaan. We hebben veel goede dingen mogen ontdekken en veel voor anderen mogen betekenen. Het is bijzonder om mensen te mogen begeleiden en te zien hoe zij zoekend, soms worstelend hun weg vinden met elkaar. Ik heb daar veel in ontdekt over het leven in gemeenschap. Het werk kan nog zo centraal staan, het gaat ook over de intentie van waaruit je dingen doet, je levenshouding.

Voltooiing

In 1994 heeft het kapittel mij geroepen om in eigen congregatie dienstbaar te zijn. Ook al bieden de constituties de mogelijkheid voor een volgende termijn, dan vind ik het niet vanzelfsprekend om te denken dat er niemand anders is. In de praktijk heb ik gezien dat degenen die dat zeggen meestal niet los kunnen laten. Een ander bestuurt anders en dat is ook goed. Ik ben nu juist aan het begin van mijn tweede termijn van zes jaar. Wanneer die in 2006 afloopt zal ik 69 zijn. Ik ben vanuit een open houding naar het kapittel gegaan: een tweede termijn als algemeen overste kón wat mij betreft, maar het hoefde niet.

Voor mij was belangrijk hoe er gereageerd zou worden op het bestuursverslag. Fundamentele kritiek zou betekend hebben dat ik me niet opnieuw beschikbaar zou stellen. Ik achtte me gebonden aan dat programma, voelde me verantwoordelijk en heb voor een doorgang gepleit. Daar had ik energie in gestoken. Gaandeweg in het kapittel kwam toen de vraag opnieuw: stel je je beschikbaar? Ik heb van harte ja kunnen zeggen.

Ik mag terugzien op een mooie levensweg. Er hebben zich ontwikkelingen voorgedaan, waaraan ik echt heb mogen groeien en dat is in mijn begeleiding een belangrijk element geweest. Dat ik op dit moment algemeen overste ben klopt voor mijn gevoel. Door de begeleidingsjaren heb ik een behoorlijke bagage meegekregen. We zien ons geplaatst voor nieuwe uitdagingen en problemen. Het is nog nooit eerder in de geschiedenis voorgekomen dat religieuze gemeenschappen zo massaal oud werden. Kloosters en abdijen zijn altijd min of meer in balans geweest door een evenwichtige leeftijdsopbouw. Daardoor kon men ook als het ware een zelfvoorzienend instituut zijn. Voorheen gaven we ondersteuning aan anderen, nu zijn we aan het verouderen en hebben we ondersteuning nodig van anderen. Het is compleet omgedraaid. Er komt een levensfase in zicht, waarmee we nauwelijks hebben leren omgaan. Hoe kun je tot voltooiing van leven komen, hoe kun je als je 80 of 90 jaar bent het leven nog zinvol beleven, als een soort toegift? Het blijft mij boeien hoe je als religieus bezig kunt zijn met de zegeningen en beperkingen van de ouderdom. Spi-

ritualiteit kan ook dáárin tot uiting komen, al is het minder eenvoudig dan in de volle glorie van je leven. In het program van het leven moet ook de spiritualiteit van de voltooiing ingevlochten worden. Zusters van Liefde moeten die naam met eer kunnen blijven dragen. Spiritualiteit moet steeds opnieuw geformuleerd worden. In onze grondinspiratie van Kapittel 2000 zeggen we: We willen ons steeds meer bewust worden van onze zending als een gezonden zijn om te zien; de beweging maken van zien naar geraakt worden naar in beweging komen ingebed in ieders eigen kracht. Daar wordt eigenlijk op een heel eenvoudige wijze de beweging van barmhartigheid neergeschreven. Onze spiritualiteit van zien, bewogen worden, in beweging komen. Onlangs hebben we als bestuur een rondgang gemaakt, waarbij we praktisch alle zusters gezien en gesproken hebben. Dan zie je ook de werkelijkheid van de congregatie voor je: zusters in rolstoelen, zusters die slecht horen of weinig zien, vitale zusters in kracht van leven. Ik vind dat je ook in een rolstoel de beweging kunt maken van het zien en bewogen worden. Letterlijk in beweging komen is steeds moeilijker, maar qua levenshouding kan het wel. Dat vond ik zelf een mooie ontdekking gaandeweg. Dat je het tegen iederéén kunt zeggen en dat álle zusters die zending met elkaar kunnen delen in eigen kracht. Ik ben heel benieuwd hoe ik het ouder worden straks zelf ga ervaren. Hopelijk zal mijn bagage toereikend zijn om ook in vertrouwen deze laatste levensfase zinvol te beleven.

Herstructurering

Toen we op het eind van onze periode het bestuursverslag schreven werd duidelijk dat deze herstructurering de wezenlijke lijnen van ons leven veel helderder heeft gemaakt. Het kapittel heeft de grondlijnen neergelegd voor het proces van terugkeer tot de kern. De spiritualiteit van zien, bewogen worden en in beweging komen. Communicatie is daarin een heel belangrijke lijn, de lijn van *verdiepte* zingeving. We hebben altijd het woord zingeving gebruikt, maar nu gebruiken we *verdiepte* zingeving. Wat is de zin van leven nu de activiteiten stiller vallen, hoe kun je daar doorheen en achter kijken? Het leven is niet alleen actie- en doelgericht, maar geeft ook verdieping. Wij hebben als wapenspreuk: *Ora et Labora*. Het is moeilijk om een evenwicht te vinden tussen die twee kanten wanneer je je hele leven hard gewerkt hebt. Met dat gegeven kun je wat doen. Ter ondersteuning van het hele proces hebben we een pastoraal centrum in het leven geroepen. Daarbij gaat het om de ondersteuning van onze spiritualiteit en van het leren vieren en dienen, de eigenlijke grondelementen van ons leven. Een voorbeeld is de film in het kader van de Vastentijd over *Job*. Die film werd verschillende malen vertoond voor alle belangstellende zusters. Dat bood in de Vastentijd een stukje voeding en confrontatie. Het gaat over de Vierde Wereld, mensen op de mesthoop van onze samenleving. Waar hebben zij dat aan verdiend?

We hebben twee pastoraalwerkers en een priester in dienst (samen 2,1 fte) om de krachten die in zusters aanwezig zijn naar boven te halen. Want we hebben natuurlijk best wel veel in huis en kunnen hopelijk naar buiten toe nog onze uitstraling laten zien.

Tijdens de vorige bestuursperiode kwamen vanuit het kapittel een aantal thematieken naar voren. Toen ging het om onderwerpen als: identiteit, gebedsleven, gemeenschap-zijn, leiding in gemeenschap en pastoraal handelen. Daar hebben we toen een beleidsplan op geschreven met visie en aandachtspunten. Hiermee hebben we systematisch zes jaar gewerkt, het werkte verbindend. Verder hebben wij een organisatie-onderzoek laten doen en de fundamentele vraag daarbij vind ik nog steeds: Hoe krijgen we de leefgemeenschap en de werkgemeenschap op elkaar afgestemd? Daar is het hele reorganisatie programma uit voortgekomen. Op plaatselijk niveau moeten zusters wennen aan het feit dat leken steeds meer taken op zich nemen.

Dat is een heel moeilijk proces want wij komen uit een traditie waarin we alles zelf deden: brood bakken, groente telen, koken, poetsen, wassen.

Ordenen, schikken en scheppen

We hebben nu op al onze grotere lokaties nog zusters die leidsters zijn, en daarnaast is op de grootste lokaties overal een leek die assisteert. Het proces dat gaande is moet nog goed landen. Als bestuur moeten we zelf ook nog leren los te laten. We blijven verantwoordelijkheid houden en dus moeten wij ook weten wat we kunnen en doen. Wat betreft de organisatie wordt alles besproken met betrekking tot de ondersteuning voor ons leven. En ten aanzien van ons leven ontwikkelen we met elkaar een warm hart, opdat we elkaar dragen in deze fase en opdat we voor elkaar zuster van liefde zijn. Dat houdt in: de goede zorgen voor het goede leven met elkaar blijven waarmaken, en waar het kan - en dat is ook nog best op een aantal plaatsen - maatschappelijk aanwezig zijn. Dat is wat ik voor me zie. Ik kan het als vrouw van spiritualiteit en van processen niet nalaten om daar mee bezig te zijn. Ook al weet ik dat ik méér moet doen. Ik ben geïnspireerd door een uitspraak van Kees Waaijman die naar aanleiding van Psalm 84 naast elkaar zet het schikken en bewaren van leven. Er is pas gerechtigheid en vrede als je het leven goed ordent zodat het tot zijn recht komt. En als je alleen maar bezig bent met het ordenen om te ordenen, zonder dat het ten dienste van leven staat dan is het chaos en rommel. De functie van besturen is om voortdurend personen, structuren, zaken op de goede plek te krijgen of te houden. Dat is een vorm van spiritualiteit. Vandaar dat ik het Schrift lied van Oosterhuis schitterend vind. *Die chaos schiep tot mensenland, die mensen riep tot zinsverband*. Daar word ik warm bij; dat vind ik prachtig.

We zijn jaren geleden begonnen met meer zicht te krijgen op ons leven, waarbij we hebben ervaren dat de professionaliteit van deskundigen van buiten ontzettend goed kan helpen. Vreemden zien toch vaak scherper dan dat je dat zelf als betrokkene kunt. Wees niet bevreesd om er mensen van buiten bij te halen. In de fase waarin we ons nu bevinden kunnen ze veel voor ons betekenen. Ik vraag graag mensen erbij en mijn vertrouwen is alleen maar versterkt. Stel maar een goede vraag en help ons maar. We hebben in de vorige periode een Raad van Advies ingesteld, om deskundigen die niet direct belang bij ons hebben te laten meekijken naar de hele organisatie-structuur. Het is een driemanschap: een econoom, een jurist en een arts-direkteur van een ziekenhuis. Wanneer er bepaalde stappen gezet moeten worden dan vragen we deze Raad op concrete punten om advies. Onze verslagen van de werkorganisatie gaan naar de Raad van Advies opdat ze kunnen volgen waar we mee bezig zijn.

Wat de huisvesting betreft hebben we een soort inkrimpingsbeleid. We gaan succesievelijk in 2002, 2003 en 2004 enkele grotere locaties sluiten: Eindhoven, Den Bosch en Tilburg. En daarna sluiten de kleinere locaties: Kaatsheuvel, Geldrop en Sint Anthonis. Dat is een gigantische operatie. Terwijl ik de spirituele kant van het leven het belangrijkste vind, ben ik veel bezig met de materiële kant. Dit laatste zie ik eveneens als een vorm van spiritualiteit.

Sjechina

De *Sjechina* beleving uit de Joodse traditie is voor mij belangrijk. Het is eigenlijk de lege plek tussen de vleugelen van de engelen op de Ark van het Verbond. Het wordt door de joden beleefd als de verblijfplaats van De Eeuwige. De uitgespaarde ruimte: dat is een beeld dat sterk met mij meegaat. Ik voel me het *happiest* in een samenkomst waar mensen in een kring zitten en het midden van de kring leeg is. Ik kan het niet goed hebben dat het midden van een ruimte opgevuld is of dat mensen daar de hele tijd doorlopen. Het is voor mij iets van een heilige ruimte, die ook geëerbiedigd moet worden in relaties tussen mensen. Hoe kun je die ruimte tussen

elkaar open houden? Claim je elkaar niet? Is er eerbied en respect over en weer? De open, uitgespaarde ruimte is voor mij de ziel van mijn leven. Je moet niet alles opvullen. Er moet ruimte zijn en beweging mogelijk zijn. En daar speelt ook een ontdekking gaandeweg in mijn leven. Sinds de jaren negentig ga ik jaarlijks met een clubje in Frankrijk op vakantie en wij zijn vooral georiënteerd op de Romaanse kunst en bouwwerken. In de Romaanse kunst zijn symbolen voor eeuwig leven van belang, bijvoorbeeld de pijnappel en de margriet. De Romaanse bouwstijl kenmerkt zich door ronde vormen. Monniken bidden hun koor-gebed naar elkaar gekeerd met de open ruimte tussen hen in. Dat is een vorm van *Sjechina*; dat zijn voor mij de meest tintelende plekken die ik ken. Als ik die zie dan gebeurt er met mij ook wat. De mooiste heb ik in een klein kerkje bij de Loire gezien in Germigny des Pres. Het dateert van rond 800; wat hadden mensen indertijd gevoel voor bouwen!

Iets daarvan ontdekte ik naderhand ook in ons moederhuis tijdens de open kloosterdag. Op een gegeven moment liep het storm en ging ik rondleidingen geven in het moederhuis. Toen zag ik dingen die te vergelijken zijn met die Romaanse bouwstijl. Ons moederhuis is gebouwd rond twee binnenplaatsen. Een binnenplaats is heel eigen aan kloostertraditie. Als je bij ons de voordeur binnenkomt en je steekt de binnenplaats over dan loop je de kapel binnen. Daar zit precies de beweging van Ora et Labora: van buiten naar binnen en van binnen naar buiten. Schitterend. Ik merkte dat mensen heel aandachtig waren voor die beweging. Wij gingen inderdaad de straten op om als zusters van Liefde te kunnen werken en keerden 's avonds weer terug bij elkaar en bij God in de kapel.

Mystiek

Terugkijkend op mijn leven zie ik constant beweging. Sommige grondtonen, liederen of teksten reizen als het ware een poos met me mee. Ik zing graag en ben lid van een koor. Een lied kan ik als een soort doorgaand gebed ervaren. Op een gegeven moment verdwijnt dat weer naar de achtergrond. Een paar jaar geleden heb ik heel bewust mijn 40 jarige kloosterfeest gevierd en daarbij stond Psalm 40 centraal: *hier ben ik*. Dat zie ik ook als de kern van de spiritualiteit van barmhartigheid: er te zijn voor de ander. Als je alleen met jezelf bezig bent zie je niets. Ik herken in mij de gevoeligheid voor de mystieke lagen in het leven. Ik ben al heel lang bij een groepje en wij lezen regelmatig mystieke teksten. Daarin gaat het om de grondbewegingen van leven. Als je mystieke teksten verstandelijk benadert dan weet je niet wat je leest. Je moet dus je hart openstellen voor de beweging van de mysticus. Hij/zij zegt nooit wat hij wil zeggen, want dat kan hij niet. Dat is het punt. Je moet in jezelf de wil om te begrijpen doorbreken zodat je ervan kunt genieten. Ik heb veel te danken aan het Titus Brandsma Instituut, aan Kees Waaijman en Hein Blommestijn. Zij hebben mij mystieke teksten leren lezen. En soms wanneer ik heel moe ben, ga ik naar de zusters in het verpleeghuis. Daar te zijn brengt me dicht bij me zelf.

WvdV

Platform rond toekomst van religieus leven

Schets van de resultaten van de enquête van de Commissie Roepen

In de zomer van het jaar 2000 is door de *Commissie Roepen tot Religieus Leven* van de KNR een enquête gehouden onder alle religieuze instituten. Zoekend naar wegen om het thema 'nieuwe roepingen' in deze tijd vorm te geven, was de Commissie tot de conclusie gekomen dat zij die taak het best kan waarmaken door vooral een platformfunctie te vervullen. Daarbij werd gedacht aan:

Een platformfunctie voor alle religieuze instituten die vanuit de invalshoek 'roeping' aandacht besteden of willen besteden aan de presentatie van hun religieus leven.

Voor ordes en congregaties die met vormen van associatie of verbondenheid bezig zijn of daarmee zouden willen beginnen.

Een klankbord tenslotte voor degenen die zich de vraag stellen: hoe geef je je erfgoed door, anders dan via de twee boven genoemde wegen?

Met behulp van een enquête heeft de commissie geprobeerd na te gaan of er voor een dergelijk platform voldoende draagvlak is en waar precies de behoeften liggen.

Na binnenkomst van de antwoordformulieren is het afgelopen jaar hard gewerkt aan de verwerking van de gegevens. Binnen afzienbare tijd kunt u een uitgebreide rapportage daarover tegemoet zien. In dit artikel willen wij u vast een eerste inzicht geven.

De Respons

De vragenlijsten van de Commissie Roepen zijn aan alle 196 bij de KNR aangesloten Religieuze instituten verstuurd. Er zijn 185 reacties binnengekomen, een respons van 94 %, hetgeen buitengewoon hoog genoemd mag worden. Van dit totaal aan reacties waren er 180 voor ons bruikbaar. Onder 'bruikbaar' wordt hier verstaan dat ze enige zinvolle informatie bevatten, al is het maar dat men zich als gemeenschap niet meer als vitaal genoeg beschouwt. Dat laatste hoeft overigens bepaald geen negatieve houding tegenover dit initiatief in te houden. Als motivering voor het feit dat zij niet actief willen meedoen antwoordde één congregatie bijvoorbeeld:

“Omdat onze leeftijd gemiddeld 75 jaar is, waarvan ca. 2/3 in de zorg is opgenomen. Onze aandacht richt zich op deze zorg. Het initiatief van de KNR juichen wij toe en wensen u hierbij succes. Verwacht van ons een sympathiek meeleven.”

Verkennde en Inleidende vragen

De vragenlijst opende met enkele verkennende en inleidende vragen over roepingen tot het klassieke religieuze leven. Vragen rond bijvoorbeeld de mogelijkheden en de bereidheid om nog novicen aan te nemen. Daaraan gekoppeld ook de vraag of men de afgelopen 10 jaren nog nieuwe intredingen gehad heeft.

Om maar met dat laatste te beginnen: de religieuze instituten die geantwoord hebben, hebben in totaal in die periode 233 nieuwe aanmeldingen gehad. Daarvan zijn er uiteindelijk 151 gebleven. Dat lijkt een behoorlijk aantal, maar daarbij moeten we niet vergeten dat het dus slechts om gemiddeld ongeveer 15 nieuwe leden *per jaar* gaat en verdeeld over 178 religieuze instituten: *dus in tien jaar minder dan één per orde, abdij of congregatie.*

Kijken we naar de verdeling van deze intredingen over de verschillende samenwerkingsverbanden, dan valt op dat de SNPR- en SMB-leden een relatief groot aandeel in deze aanmeldingen hebben gehad. Zoals de hiernaast afgedrukte tabel laat zien, vond meer dan de helft van de nieuwe intredingen plaats bij religieuze instituten uit SNPR-kring.

	Aanmeldingen	Gebleven
SNVR	26	17
SNPR	151	95
SBCN	7	6
SMB	49	33
Totaal	233	151

Ook binnen de vier samenwerkingsverbanden is de verdeling van deze intredingen over de diverse religieuze instituten heel ongelijk: driekwart van de religieuze instituten heeft gedurende deze tien jaren –in Nederland– geen enkel nieuw lid kunnen verwelkomen.

Jarenlange ervaringen met ontbrekende of geringe aantallen aanmeldingen missen hun uitwerking natuurlijk niet. Geloof in toekomst van religieus leven gaat dan

soms heel andere gestalten aannemen, zoals de volgende woorden uit een enquête-antwoord laten zien:

“Er zijn al 28 jaar geen intredingen meer geweest. Onze prioriteiten liggen meer in het goed begeleiden van afbouwprocessen in onze sterk vergrijzende congregatie. Zouden we als religieus instituut ons niet als volwaardig aan de bodem van de tijd kunnen toevertrouwen, waaruit – over onze grenzen heen – nieuw leven, religieus leven, opbloeit? Oefenen in zo goed zijn als zaad en in toevertrouwen en loslaten.”

Veel orden en congregaties concluderen dat zij in deze situatie beter geen nieuwe kandidaten meer kunnen opnemen. Meestal omdat men de eigen gemiddelde leeftijd te hoog vindt of omdat het aan mensen ontbreekt die een beginnend religieus leven nog zouden kunnen begeleiden. Het hoeft ons niet te verwonderen, dat juist de antwoorden op deze vraag een goede weerspiegeling vormen van de vorige. Waar zich al lange tijd geen nieuwe kandidaten aandienen, groeit automatisch de neiging om die mogelijkheid dan ook maar verder uit te sluiten. Ongeveer de helft van de religieuze instituten komt tot die ingrijpende conclusie.

De bereidheid om deel te nemen aan het beoogde platform

Rond een drietal gebieden is in de enquête gevraagd naar de bereidheid om te participeren aan het beoogde platform. Dat betrof, zoals gezegd, de terreinen van: presentatie van ons religieus leven vanuit de invalshoek ‘roeping’, speciaal gericht op het meer klassieke religieuze leven, associatie en andere vormen van verbondenheid en andere manieren van erfgoed doorgeven.

In totaal leeft bij 67 instituten de wens *actief* betrokken te worden bij minimaal één van deze drie aandachtsvelden: ruim eenderde van het totaal.

Van deze 67 wensen 53 religieuze instituten deel te nemen aan een platform dat zich op het eerste punt richt.

Bij 50 gaat de belangstelling (daarnaast ook) uit naar ‘associatie en andere vormen van verbondenheid’.

Tot slot willen er onder hen 38 dat aandacht besteed wordt aan ‘andere manieren van erfgoed doorgeven’.

Wat het eerste punt betreft loopt de wens om deel te nemen aan dit platform voor een groot deel parallel aan de aantallen aanmeldingen die men al dan niet de afgelopen tien jaren gehad heeft. Behalve liefde voor het religieuze leven en de eigen gestalte daarvan binnen een bepaalde orde of congregatie, vraagt een dergelijke stap immers ook dat er nog enige hoop is, dat er geloof in de zinvolheid van nieuwe initiatieven bestaat.

Die initiatieven hoeven overigens niet per se gekoppeld te zijn aan dit platform of zelfs aan het eigen religieus Instituut. Zo wordt door de ordes en congregaties die niet willen meedoen, bijvoorbeeld 15 keer aangegeven dat men daar andere wegen voor bewandelt. Daarbij wordt vaak verwezen naar de Franciscaanse Beweging (8 maal) of andere verbanden tussen religieuze instituten.

Tot slot moet er hier op gewezen worden dat de categorie die betrokkenheid voelt bij dit initiatief, veel ruimer is dan alleen de groep die zegt mee te willen doen. Van degenen die met ‘nee’ antwoordden, geven – zonder dat daar expliciet naar gevraagd werd – toch 23 instituten te kennen dat men wel graag verder op de hoogte gehouden wil worden. Twintig antwoorden juichen daarnaast spontaan dit initiatief toe of uiten hun betrokkenheid.

Wat verwacht men van dit platform?

Belangrijker nog dan óf men aan dit platform wil participeren, is eigenlijk de vraag wat men zich daarbij zou kunnen voorstellen. Waar liggen concreet de behoeften van de leden en hoe wil men dat daarin voorzien wordt? Ook daar is naar gevraagd, en wel door middel van twee open vragen. Eén naar de motivering voor het al of niet meedoen en één naar de verwachtingen die leven ten aanzien van dit platform.

De geuite verwachtingen waren heel divers. Toch is er ook een duidelijke groep behoeften en verwachtingen die bij zeer velen blijken te leven.

Wat allereerst opvalt, is dat niemand van dit platform verwacht dat het zich met 'werving' gaat bezig houden.

Sterk ziet men het functioneren in het vlak van de publiciteit: public relations, internet-aanwezigheid en informatie aan belangstellenden (kandidaten). Ook kent men het een wegwijzerfunctie toe.

Veel belangstelling gaat daarbij ook uit naar het weer voor het voetlicht brengen van religieus leven. Iets dat hierbij bijzonder in het oog springt, is dat ook van de kant van religieuze instituten die niet actief willen meedoen, relatief vaak op het belang van dat laatste gewezen wordt.

Zwaartepunt in het verwachtingspatroon is de onderlinge uitwisseling, steun, inspiratie en samenwerking. Men hoopt elkaar te vinden in het samen zoeken naar nieuwe wegen en vormen.

Er is een duidelijke behoefte om daarbij ook serieus en studieus aan de slag te gaan. Er moet aan visieontwikkeling gedaan worden en worden nagedacht over modellen van religieus leven.

Inmiddels bezint de Commissie zich op concrete plannen die aan deze wensen tegemoet kunnen komen. Daarvan hoopt zij u binnenkort meer te kunnen laten weten.

Namens de Commissie Roepen tot Religieus Leven,

Pierre Humblet
secretaris

Zorg voor kloosterlijk erfgoed

Stichting Dienstencentrum Kloosterarchieven in Nederland

Tijdens de Participantenvergadering van het KAN, gehouden op 14 maart jl., werden principiële keuzes gemaakt met het oog op de toekomst. Op voorwaarde van de financiële haalbaarheid van de plannen heeft de Participantenvergadering ingestemd met de Beleidsvoornemens van het KAN-bestuur tot:

1. het toekomstig onderbrengen van de kloosterarchieven op een cen-

trale plaats in eigen beheer in een kloosterlijke setting, en

2. samenwerking met de Stichting Sint Aegten van de Kruisheren in St. Agatha, om dit veelomvattende toekomstplan te kunnen realiseren.

Voor het toetsen van de financiële haalbaarheid van de toekomstplannen is inmiddels een Financiële Commissie benoemd, die er naar streeft vóór het najaar van 2001 haar onderzoeksop-

dracht te hebben uitgevoerd. Graag wil ik in deze bijdrage de achtergronden van de gemaakte keuzes belichten.

In de Participantenvergadering van het KAN werd enkele jaren geleden geconstateerd dat het voor veel religieuze instituten in de toekomst niet meer mogelijk zal zijn het archief blijvend in eigen ruimten een plaats te geven. Over 5 tot 10 jaar zullen de meeste religieuze instituten hun archieven elders onder moeten brengen en in bewaring geven, door gebrek aan plaats en/of menskracht. De religieuze instituten die in het KAN participeren gaven daarom aan het Stichtingsbestuur de opdracht om te zoeken naar goede toekomstmogelijkheden voor de Nederlandse kloosterarchieven: Waar kunnen de archieven in de toekomst het beste worden ondergebracht? Wat dient er dan bewaard te worden? Welke financiële consequenties heeft dit? Welke voorbereidingen zijn er nodig?

Het KAN-bestuur heeft in de afgelopen jaren twee Commissies benoemd die gedegen onderzoek verrichtten naar al deze vragen. Dit heeft geresulteerd in twee rapporten, het eerst met de titel *De toekomst van ons verleden* (december 1999), het tweede getiteld *Nederlands kloosterleven, een rijke traditie doorgeven* (januari 2001). Na bestudering van de rapporten en na het zorgvuldig afwegen van alle mogelijkheden en van de wensen van de participanten, formuleerde het KAN-bestuur in januari 2001 een aantal *Beleidsvoornemens* met betrekking tot de toekomst. De gezamenlijke participanten stemden in maart 2001 met deze *Beleidsvoornemens* in, op voorwaarde van de financiële haalbaarheid.

Het KAN-bestuur is van mening dat de kloosterarchieven omwille van taal en inhoud ook in de toekomst in *Nederland* bewaard dienen te worden: zij zijn voor de Nederlandse geschiedenis en cultuur van grote betekenis. Bestuur en participanten kozen in prin-

cipe voor toekomstige opslag van de kloosterarchieven op een centrale plaats, in eigen beheer, en in een kloosterlijke setting, de omgeving waarin het materiaal gevormd werd. Bij bestudering van de verschillende mogelijkheden werd duidelijk dat het toekomstig onderbrengen van de archieven binnen een kloosterlijke setting een duidelijke meerwaarde geeft aan de betekenis van het materiaal, zowel voor de religieuze instituten zelf als voor belangstellenden. Een ander belangrijk voordeel van toekomstige opslag in eigen beheer bleek de mogelijkheid om tezamen met de archieven ook typisch kloosterlijke voorwerpen onder te brengen en boeken die werden uitgegeven door religieuze instituten of die handelen over een religieus instituut.

Het centraal onderbrengen van kloosterlijk erfgoed binnen een kloosterlijke setting biedt goede mogelijkheden voor behoud van het materiaal als *levend religieus erfgoed* voor een bredere doelgroep. Op zo'n plek blijft het Nederlandse kloosterleven, in al z'n verschillende vormen en in verschillende tijden, zichtbaar en vindbaar voor ieder die daarin geïnteresseerd is. Het KAN hecht aan het zichtbaar houden van het religieus leven in Nederland in de volle breedte: met kleine en grote instituten, oud en minder oud, actief en beschouwend; samen geven zij immers een volledig beeld. Het KAN beschouwt het zorgvuldig beheren en toegankelijk maken van het erfgoed uitdrukkelijk als een eigentijdse vorm van *religieuze cultuuroverdracht*. Voorwaarde daarbij is dat er blijvende en uitdrukkelijke aandacht is voor het behoud en het overdragen van een kloosterlijke levenssfeer en de leefwijze van religieuzen bij alle activiteiten die worden ondernomen.

Het is duidelijk dat z'n project veelomvattend is, met de zorg voor een gebouw, medewerkers, registratiesystemen, ontvangst van bezoekers, enzovoorts, en dat alles voor een lange tijd. In de overtuiging dat het voor het KAN

niet mogelijk en niet goed is om het project geheel alleen te dragen, werd gezocht naar mogelijkheden voor samenwerking met gelijksoortige instellingen. Er werd gekozen voor een samenwerkingsstructuur met de Stichting Sint Aegten te St. Agatha. Deze Stichting werd een aantal jaren geleden opgericht door de Kruisheren voor het behoud en beheer van het cultuurbezit van de Kruisheren in Nederland. De Kruisheren kozen o.a. voor behoud van het klooster te St. Agatha vanwege z'n rijke geschiedenis: het klooster wordt sinds 1371 door Kruisheren bewoond. De Stichting Sint Aegten en het KAN zijn vergelijkbaar in doelstelling, werkwijze en organisatiestructuur. Bovendien staan beide instellingen ten aanzien van veel praktische aangelegenheden op eenzelfde punt: de Stichting Sint Aegten bleek een nieuwe bibliotheek/-archiefruimte te gaan bouwen op het moment dat het KAN op zoek was naar ruimte. De samenwerking geeft aan beide instellingen goede mogelijkheden voor verbreding, voor het delen van lasten, en voor het scheppen van continuïteit. Uitgangspunt voor de samenwerking is voor beide instellingen het behoud van zelfstandigheid en eigenstandigheid.

Wat zijn de concrete mogelijkheden van een kloosterlijk 'erfgoedhuis' in St. Agatha? Het gaat om een centrum waar bronnen over *religieus leven* vindbaar zijn. Er bestaat in Nederland geen instelling die hieraan op systematische manier aandacht besteedt. Er kan gedacht worden aan verschillende activiteiten. Een kleine groep mensen zal de mogelijkheid aangrijpen om hier intensief studie te doen in archivalische bronnen of in boeken over/van religieuze instituten naar de inhoud of vormen van religieus leven in Nederland. Op kleine schaal biedt het kloostercomplex ook de mogelijkheid om er tijdelijk te verblijven. Verder biedt het gebouw goede mogelijkheden voor exposities: over een

orde/congregatie, over werkzaamheden van religieuzen, over het dagelijks leven in het klooster, over een thema of aandachtspunt uit het religieuze leven, over een bepaalde periode. Ook kan gedacht worden aan lezingen, studiedagen en wellicht educatieve programma's voor scholieren. En tenslotte zal voor veel mensen wellicht op de eerste plaats de ruimte zelf van betekenis zijn: de honderden jaren geschiedenis, de kloostergangen, de stilte en de oude tuinen, met andere woorden de sfeer van het geheel.

Wat staat het KAN te doen in de komende jaren? De eerste activiteit blijft assistentie bij de dagelijkse zorg voor de kloosterarchieven in Nederland. Daarnaast zullen de plannen voor de toekomst verder worden uitgewerkt. Het KAN-bestuur benoemde inmiddels een Financiële Commissie voor de financiële onderbouwing van de toekomstplannen. En ook werd een Commissie ingesteld die zich gaat buigen over een nadere inhoudelijke uitwerking van de plannen: de doelstelling, wat op basis van die doelstelling bewaard dient te worden, en hoe dit georganiseerd kan worden. Uitgangspunt daarbij vormt de uniciteit van ieder religieus instituut: van daaruit dient helder te worden hoe het geheel er het beste uit zou kunnen zien als er materiaal van verschillende instituten bijeen wordt gebracht. Het KAN streeft er uitdrukkelijk naar om zoveel mogelijk religieuze instituten bij de toekomstplannen te betrekken, waarbij de verschillende instituten in verschillende vormen en op verschillende tijdstippen aan het project kunnen deelnemen, ieder naar eigen wensen.

Wilt u meer informatie, neemt u dan contact op met het Dienstencentrum Kloosterarchieven Erasmuslaan 36, 6525 GG NIJMEGEN
Tel.: 024 – 361 24 45 / 361 58 18 E-mail: maaren@kdc.kun.nl

Marga Arendsen

Kinderen zijn de toekomst

In gesprek met Thérèse Strijbosch

Kinderen Spelenderwijs is een project van een aantal orden en congregaties, onder de paraplu van stichting ZEG, dat al sinds ettelijke jaren zijn plek heeft in het Willemskwartier in Nijmegen. De wieg van het project stond in 1993 bij de Paters Assumptionisten. Ooit gestart als een straathoekproject is het inmiddels ingebed in de plaatselijke basisschool. Het is daar een zelfstandig spel- en toneel project geworden voor de jaargroepen vier tot en met acht. Kinderen Spelenderwijs vindt plaats in een zogeheten achterstandswijk en dat is voor de orden en congregaties, die zich in hun diaconale projecten richten op de thematieken van armoede en uitsluiting, de reden geweest het project hier te lokaliseren.

Thérèse Strijbosch, sinds 1996 verbonden aan het project: In de aanvangsfase viel me op dat veel kinderen in het Willemskwartier eerder een wantrouwende dan vertrouwvolle interactie met volwassenen en andere kinderen hadden. Anderen werden snel verdacht van bedrog, bedreiging en manipulatie. Volwassenen werden steeds uitgetest: hoe ver kunnen we gaan? Aan de manier waarop kinderen zich gedragen merk je dat ze zich snel bedreigd en onveilig voelen. De taal om persoonlijke gevoelens, emoties en problemen te bespreken is bij kinderen natuurlijk in ontwikkeling. Maar veelal kreeg ik in de wijk de indruk dat dit aspect bij de mensen waar ik kwam niet veel aandacht kreeg.

De werkelijkheid waarin de kinderen van deze buurt wonen en leven is een specifieke. Het is een echte straatspeelcultuur. Bij goed weer, en ook bij wat minder goed weer, vind je de kinderen op straten en pleinen voetballend, poppenspelend, ruziënd, zich vervelend en ook tevreden met elkaar in de weer. Wanneer het slecht weer is, is er voor de kleine freaks de computer en de televisie, zoals ook in andere wijken. Het is geen buurt waar veel kinderen op pianoles of paardrijles zitten. Budget speelt hierin een grote rol. Tot voor kort was er wel een redelijke bloeiende clubhuiscultuur waar de knutselclub en instuif druk bezocht werden, maar nu komen er nog zeer weinig kinderen. In deze wijk is zeker sprake van armoede. Na feestelijke evenementen zoals de kermis, kan het gebeuren dat sommige kinderen zonder boterhammen op school komen. Naast de financiële nood zijn er veel kinderen met leermoeilijkheden. De hele dag op school zitten wanneer je slecht kunt leren is frustrerend. Ouders hebben zelf veelal een lage opleiding. Officiële cijfers geven de achterstand in inkomen en schoolopleiding van de mensen duidelijk weer. Maar zulke cijfers onthullen slechts een deel van de realiteit. Pas wanneer je hier langer rondloopt krijg je een beeld van de achtergronden, die mede oorzaak zijn van de leerproblemen. Soms loopt een burenruzie uit de hand en bemoeit de hele straat zich ermee. Wanneer dan de politie ter plekke arriveert keert de hele straat zich als één persoon tegen de politie. Dan vallen er klappen. Naast opstootjes komen ook drankmisbruik, incest, heling, brandstichting, geweld en zelfmoord voor. Marokkaanse en Turkse kinderen lopen 's avonds laat met chips over straat. Ze klimmen over hekken, maken lawaai. Dat kán problemen geven wanneer Nederlandse ouders zich er aan ergeren, omdat hun kinderen eerder naar bed gaan. Er heerst een scheldcultuur. Ouders zijn niet gewend te overleggen en overschrijden gemakkelijk grenzen: ze plukken bijvoorbeeld kinderen vóór het einde van een voorstelling zonder toelichting zomaar weg. Dat werkt verstoring, zeker als er dan nog geroepen wordt: "Waar zijn de jassen?" Kortom: kinderen hebben veel te verwerken.

In het Willemskwartier wordt multicultureel samengeleefd en dat blijkt niet altijd eenvoudig te zijn. Wanneer je bijvoorbeeld als Nederlander gewend bent om in de tuin over de heg te hangen, en een gezellig praatje te maken met de burens, veran-

dert er nogal wat wanneer de buren geen Nederlands met je kunnen spreken. De kinderen uit de diverse culturen groeien op in een omgeving waar ze regelmatig stuiten op wantrouwen jegens andere culturen. En let wel, ook mensen uit oorspronkelijk niet Nederlandse cultuur hebben hun vooroordelen naar Nederlanders.

Ik ben wel huiverig om deze negatieve kant van hetgeen er zich in de wijk afspeelt te belichten, want de bewoners hebben toch al een slechte reputatie. Het is een vertekening dat mag hopelijk duidelijk zijn. Maar toch: deze dingen gebeuren. En ik vertel erover, omdat het een beeld geeft met welke schokkende ervaringen de kinderen van de wijk concreet te maken krijgen tijdens het opgroeien.

Wat kan een project, zoals *Spelenderwijs*, dat met en voor kinderen wil werken bieden aan de kinderen die hier wonen? De doelstelling van het project *Spelenderwijs* is kort geformuleerd: Het bieden van ondersteuning aan kinderen uit de achterstandswijk het Willemskwartier met name op het gebied van de persoonlijkheidsvorming (nog specifiek met betrekking tot de sociaal emotionele ontwikkeling) gedurende de periode die de kinderen op de basisschool doorbrengen.

In eerste instantie stelt *Spelenderwijs* zich tot taak om goed te observeren hoe kinderen in dit milieu opgroeien en welke behoeften en verlangens er leven.

In de groei naar volwassenheid hebben kinderen natuurlijk meer nodig dan enkel een bed, voedsel, kleding en onderwijs. Kinderen staan voor een aantal leertaken: zoals het ontdekken, benoemen en leren omgaan met hun eigen gevoelens en die van anderen in plaats van ervoor weg te lopen. Ze moeten leren hun gevoelens te benoemen, woorden vinden die anderen begrijpen, ruzies oplossen en samen spelen. Ze moeten leren zich te uiten, te luisteren naar anderen en anderen de ruimte geven, zelfstandig en kritisch nadenken. Ze moeten zelfs leren om de verwachtingen van sommige ouders of leerkrachten ('hij wordt dokter', 'hij huilt nooit') te hanteren.

Hoe bereik je deze kinderen? Niet in eerste instantie door met hen een gesprek aan te knopen. Nee, je bereikt hen gemakkelijk via het medium waarin zij zelf thuis zijn: het spel. Zie je kinderen spelen dan valt er ook veel aan hen te beleven. Sommigen kunnen zich gemakkelijk overgeven en storten zich volledig in het spel; anderen kijken liever de kat uit de boom of verstoren het spel van anderen omdat ze niet mee durven doen. Je ziet ook of ze met hun eigen verveling kunnen omgaan door uiteindelijk een spel te kiezen om te spelen.

Op school werk ik via de spelvormen van dramatische expressie. We verzinnen verhalen en beelden heksen of tovenaars uit. Maar we spelen ook rollen die dichter op de huid komen namelijk die van vader of moeder, beste vriend of vriendin.

Ik stimuleer de kinderen om herkenbare problemen in een kort toneelstukje uit te beelden via de vraag: "Heb jij wel eens last van anderen of anderen van jou? Waarom zijn volwassenen en kinderen bang, boos of verlegen....?" Andere kinderen mogen vervolgens spelenderwijs een antwoord geven op het gestelde probleem. Uit de veelheid van antwoorden kiezen we vervolgens het meest adequate. Via deze spelvorm krijgen ook de minder talige kinderen de kans zich in een problematiek of thematiek eigen te maken. Hierdoor kunnen zij zich in relevante situaties inleven en in deze spelmatige situaties hun handelen, denken en voelen (bij herhaling) oefenen. Op basis van de al aanwezige spelvaardigheden van kinderen wordt een aanbod voor dramatische expressie gedaan. Hierbij worden op speelse wijzen nieuwe vaardigheden ingeoeffend die de kinderen in hun dagelijkse leven kunnen verrijken. Te denken valt aan: het jezelf durven uiten, het oefenen van zintuiglijke gevoeligheid, het jezelf voor een groep durven presenteren, spreekvaardigheid en inlevingsvermogen. Voorwaarde voor de keuze van spelmodellen is dat de kinderen

er plezier in hebben. Plezier is het ijkpunt van de methode, maar als het ware ook het hoofddoel omdat elke vaardigheid met plezier gedaan, een verrijking en bevestiging kan betekenen voor het kind. De spelvormen vanuit de dramatische vorming zijn hulpmiddelen om de zich ontwikkelende persoonlijkheid uit te laten kristalliseren.

Binnen de groepen is het belangrijk om zo adequaat mogelijk met gedragsproblemen van kinderen om te gaan, dat wil zeggen met weerstanden tegen het schools gestructureerde leven en met signalen van de thuissituatie. Het geheel dient dus zo goed mogelijk op maat gesneden te worden. Dit is een proces dat bij voortdoring om aandacht vraagt.

Het zou optimaal zijn wanneer hetgeen in de klas geleerd is door zou werken in de buitenschoolse situaties. Zoals bijvoorbeeld het Turkse meisje uit groep 7 die op de speelplaats in verzet kwam tegen het vechten en treiteren als oplossingsstrategie voor ruzie. Dat gebeurde nadat ik aan een groepje kinderen (in de klas) had laten weten dat vechten op het toneel heel even leuk is, maar dat er dan weer iets anders moet gebeuren om het publiek geboeid te houden. Deze opmerking van mij was ook bedoeld om de creativiteitsstroom van deze kinderen op gang te houden en zich niet met de meest gemakkelijke oplossing tevreden te stellen. Het meisje liet echter zien dat mijn opmerking haar geraakt had en dat zij van plan was er in haar eigen tijd iets mee te doen. Een ander voorbeeld van het effect van de lessen is dat kinderen onder elkaar regelmatig opmerken dat het in hun eigen Turkse, Marokkaanse of Nederlandse thuissituatie precies zo toe gaat als er zojuist op het toneel te zien was. Het beeld dat de eigen cultuur zo anders zou zijn dan die van andere culturen in de wijk, wordt daarmee enigszins ondergraven. De vermeende kloof is minder groot. Zulke evidente voorbeelden van hoe de lessen kunnen doorwerken zijn niet altijd voor handen, maar stemmen wel hoopvol.

Gedurende enkele jaren was er een collega aangesteld op hetzelfde project. Zij legde contacten met kinderen en ouders op straat en in speeltuinen. Het was heel plezierig om samen observaties en ervaringen uit te kunnen wisselen. Helaas moest de collega door ziekte afhaken. Inmiddels is per 1 juni jongstleden gelukkig een nieuwe medewerker aangesteld, waardoor er weer verbreding kan ontstaan. Het werken op straat én op school vult elkaar aan en biedt een noodzakelijke bijstelling van de blikrichting.

WvdV

WUCWO-Assemblee (World Union of Catholic Women Organisation)

Rome, 17 - 25 maart 2001

Thema: "Onze missie als Profetes in deze tijd".

Na een jaar van voorbereiding op het thema door middel van het inventariseren van de resultaten van de vorige Assemblee, Canberra 1995, en het formuleren van nieuwe voorstellen waaronder ook de resoluties voor de komende periode, vertrokken wij naar Rome.

De Nederlandse delegatie bestond uit zes personen onder wie zr Henrica Jans als toegevoegd lid (SNVR) en ondergetekende.

Wij logeerden in Domus Pacis, een groot conferentie gebouw met overnachtingsmogelijkheden. Wij waren met 650 vrouwen uit vijf continenten en zestig landen bij elkaar. Een hele onderneming, een hele ervaring.

Door de intensieve voorbereiding was er in onze delegatie een zeer goede band ontstaan. Een relatie van ondersteuning, bemoediging, uitdaging en ontspanning. De aanwezige krachten in elke persoon zijn ten volle benut op die momenten dat ze nodig waren. Schijnbaar onvermoeibaar heeft ieder het beste van zichzelf gegeven en dat was hartverwarmend. Op de eerste dag werd de conferentie officieel geopend door de zittende wereld presidente Maria Eugenia Diaz de Pfennich (Mexico). Vervolgens werden alle aanwezige landen uitgenodigd zich te presenteren door een vlaggetje van het land van herkomst te plaatsen op de wereldkaart. Onze gastvrouwen, de voorzitter van de Italiaanse organisatie en mevrouw van Wijk, de Europese Presidente, heetten ons welkom. Ook werd er een boodschap van de paus voorgelezen.

Tijdens de studiedagen bogen we ons met elkaar over het thema: "Onze missie als Profetes in deze tijd". Alle lezingen en gesprekken waren te volgen in het Frans, Spaans, Duits en Engels. 's Ochtends waren er lezingen gepland als aanzet voor de groepsgesprekken na de middag.

De volgende thema's werden behandeld:

1. De realiteit van de wereld (over de globalisatie en het beheer van geld);
2. Onze mogelijkheden in de wereld (over mensenrechten – vrouwenrechten en over de projecten van UNESCO);
3. Getuigenis van vrouwen (over de plaats van de vrouw in de kerk);
4. Profetie vandaag (historische lijnen van vrouwen in de Bijbel naar de grote vrouwen van vandaag).

In mijn groep van 25 vrouwen uit 16 verschillende landen bespraken we de volgende onderwerpen:

- Onze kansen als profetes in deze wereld.
- Kan ik een profetes zijn in mijn land, mijn organisatie, mijn parochie.
- Hoe kan onze rol zijn als profetes voor de wereld organisatie van katholieke vrouwen?
- Vertel iets over de gekozen profetes in uw land.

Voor Nederland was dat zr Michel Keesen, de oprichtster van de werkgroep "Religieuzen tegen vrouwenhandel". Na 10 jaar van intensief werken met een grote groep vrijwilligers heeft zij een wereldwijd netwerk opgebouwd. Via contacten van congregaties over de hele wereld verspreidt de werkgroep folders ter informatie en waarschuwing. Er zijn verschillende projecten opgestart waar vrouwen een nieuw bestaan kunnen opbouwen. Zr Michel Keesen mag gezien worden als een voorbeeld van zoveel vrouwen die in bescheidenheid en onvermoeibaar hun werk doen.

Tijdens de statutaire vergadering legde de presidente op summiere wijze verantwoording af over haar werk en dat van het bestuur. De generale secretaris gaf een goed verslag over haar werk en ook de presentatie van de penningmeester was helder en inzichtelijk.

Verder kwamen diverse vertegenwoordigsters uit commissies en werkgroepen aan het woord.

Er werden 15 resoluties ingediend, waarvan een derde door Nederland, over onder meer de volgende onderwerpen: veilig drinkwater, vrouwen- en meisjeshandel, seksueel geweld en verkrachting in oorlogssituaties en inclusief taalgebruik.

Al deze resoluties werden – in aangepaste vorm - aangenomen.

De verkiezingen: er werd een nieuwe bestuur gekozen van 27 leden. Vijf hiervan zijn vice-president, voor elk continent een. Dit bestuur herkoos nog dezelfde avond Maria Eugenia Diaz de Pfennich voor een tweede termijn tot Wereld Presidente.

De liturgische vieringen werden elke dag door een ander land voorbereid en waren erg goed. Het enige wat mij heeft gestoord was dat er geen vrouw aan te pas kwam tijdens de Eucharistie vieringen. Het hele voorfront achter de altaartafel was letterlijk gevuld met mannen, en dat op een wereldconferentie voor vrouwen!

Wat de dagindeling betreft: we moesten vroeg op en aan het werk. Het programma was zo vol dat er nauwelijks tijd was voor ontmoetingen; alles moest in de wandelingen gebeuren. De sfeer was heel goed: overal blije vrouwen, een rijke schakering van culturen, die graag contact wilden maken. Er waren goede logeer- en vergaderruimten die soms wat te klein waren. De audiëntie bij de Paus was een bijzondere ervaring: het samenzijn met zoveel vrouwen in nationale klederdracht op het St. Pietersplein. Er was weinig tijd voor ontspanning. De culturele avond, verzorgd door vrouwen uit Afrika, Azië, Australië, Engeland en Italië was heerlijk. Helaas kon niet het hele programma in een avond worden afgewerkt, waardoor niet iedereen volledig tot haar recht kwam.

Onze vrije dag werd een halve vrije dag, omdat wij nog samen aan ons verslag wilden werken. Toch hadden wij nog een gezellige middag in Rome, waarin we onze ogen en oren de kost gaven en lekker hebben gesoupeerd.

Tot slot: Het was een goede Assemblee, terwijl wij toch ook spanningen en frustraties hebben opgelopen. Wel heb ik een goed gevoel over het werken aan het thema en de resoluties. De vele lieve warme contacten, het weerzien van zoveel bekenden, het gevoel iets te kunnen bijdragen en een aansporing tot grote inzet. Het was een zeer vermoeiende maar vruchtbare tijd in Rome, mede door het warme en aangename klimaat.

Zr Thérèse Vandeweyers

Unione Internazionale Superiore Generali

UISG

De internationale Unie van vrouwelijke Hogere Oversten vertegenwoordigt wereldwijd ongeveer één miljoen vrouwelijke religieuzen. Van 6 tot 10 mei kwamen zo'n 750 leden bijeen in Rome voor een plenaire Algemene Vergadering.

Zr Renée de Jong (Ursulinen Bergen) was getuige van een andersoortige bijeenkomst: ditmaal geen abstracte taal uit Rome, maar goed voorbereid en blikverruimend. Een aanrader dus voor ieder UISG-lid om de volgende keer eens deel te nemen. Uit de actiepunten die voor de komende drie jaar zijn opgesteld blijkt voor haar ook dat men midden in de realiteit staat:

- seksueel misbruik van vrouwen en kinderen (vrouwenhandel)
- aandacht voor de vorming van vrouwen
- solidariteit met de armste landen (schuldenlast)
- milieu
- stoppen van de wapenverkoop

Opmerkelijk was voor zr Renée ook de wijze waarop in de vergadering werd gesproken over de kwestie van seksueel misbruik van vrouwelijke religieuzen. De publiciteit daarover is als pijnlijk ervaren; men kan er nu echter niet meer omheen, al is een wereldwijde oplossing tot nu toe niet gezocht. Omdat het uitgelekte rapport van oorsprong was opgezet als een studie naar Aids leek het probleem aanvankelijk toegespitst te worden op Afrika. Tijdens de vergadering is duidelijk naar voren gekomen dat dit een wereldwijd probleem is, voorkomend uit machtsmisbruik; een kwestie die in Afrikaanse verhoudingen toch al ingewikkeld is. Van de aanwezige vertegenwoordiger van de Congregatie voor de Religieuzen uit Rome werd overigens niet duidelijk hoe het probleem aangepakt gaat worden.

De volgende plenaire vergadering vindt plaats in 2004. Eind 2002 of begin 2003 zal er een symposium over religieus leven worden gehouden.

Enkele jaren geleden vond een reorganisatie binnen de UISG plaats; sindsdien wordt gewerkt met zogenaamde 'constellaties', waarbij Nederland is ingedeeld in de constellatie Noord-West Europa (samen met Engeland, Ierland, Schotland, Malta en Noorwegen). Afgesproken is dat de leden hiervan elkaar éénmaal in de drie jaar op wisselende locatie zullen ontmoeten in een bijeenkomst, georganiseerd door de gedelegeerden van de drie grote landen. De eerste bijeenkomst in Engeland was in 2000 en zal van 15 tot en met 19 april 2002 een vervolg krijgen in Nederland (Heeswijk).

Aangezien zr. Renée aan het eind van haar termijn is gekomen als gedelegeerde voor Nederland zal vóór 15 november van dit jaar een opvolgster voor haar bekend moeten zijn.

Martin Klomp

Jaarvergadering SPA – 27 maart 2001

De 'Stichting Pastoraal Adviesbureau' (in de wandelgangen beter bekend als het SPA) is ruim tien jaar geleden voortgekomen uit het toenmalige CAPER (Consultatie- en Adviesbureau voor Priesters en Religieuzen). Het SPA is een pastorale voorziening dóór en overwegend vóór religieuzen en wordt financieel gedragen door veertig orden en congregaties. Van meet af aan is gestreefd naar een minimum aan organisatie en een maximum aan rendement. SPA biedt advies, begeleiding en therapie aan (ex-)religieuzen in psychische en/of geestelijke nood. Maar het bureau helpt ook anderen: priesters, pastorale werk(st)ers, kandidaat-kloosterlingen, relaties en partners van priesters en religieuzen.

Tijdens de vorige Jaarvergadering (4 april 2000) werd besloten dat het Dagelijks Bestuur en de staf van SPA door zullen gaan tot 1 september 2003. Wat verder tijdens genoemde vergadering besloten werd:

- dat er dan wellicht toch een vorm van hulpverlening moet blijven voor de kleiner wordende groep religieuzen
- dat SPA dan zelfstandig moet blijven, gedragen door een groep participanten die zelf het beleid bepalen;
- dat er medio 2003 dus een nieuwe bestuur moet aantreden, en dat de financiële reserve aan dat bestuur zal worden overgedragen;

- dat het huidige Dagelijks Bestuur de toekomst zal helpen voorbereiden.

Bij nader inzien was het Dagelijks Bestuur echter van mening dat het nu nog te vroeg is om met concrete voorstellen te komen.

Voorzitter Rein Vaanhold vatte kort samen: op 1 september 2003 houden de huidige staf en het bestuur van SPA op, maar de werkzaamheden houden niet op. Daarom is het wenselijk een financiële reserve over te houden, opdat de werkzaamheden door kunnen gaan. Er zal in de loop van 2003 een nieuw bestuur aantreden. Zr. Christa Schrama – de spil van het uitvoerende werk – had in 2000 een cliëntenbestand van 47 personen. Ze verdeelt haar tijd tussen voordrachten, cliënten correspondentie met missionarissen, e-mails.

Daarbij ondervindt ze steun van ptr Pfaff en dhr Stroeken.

De aanwezige participanten ondersteunen de gedachte dat het SPA ook na 2003 moet doorgaan. Er werden wel een aantal vragen gesteld:

Is het verstandig om over twee jaar een volledig nieuw bestuur te installeren en daardoor wellicht de continuïteit in gevaar te brengen ?

Kan er aandacht worden besteed aan de relatie van de problematiek van bestuurbaarheid – jonge mensen in

o/c's (geen nieuwelingen). Wat voor een problematiek te verwachten van de jongeren binnen religieuze instituten.

Kan SPA ook iets doen aan preventie? Veel priester-religieuzen die in parochies werkzaam zijn dreigen te bezwijken onder de toenemende werkdruk als gevolg van het feit dat ze steeds meer parochies moeten bedienen.

Ook aan terugkerende missionarissen, die door inkrimping en verplaatsing in een rouwproces terecht komen zou aandacht besteed moeten worden.

Naar aanleiding van het financiële overzicht wordt besloten om voor de komende twee jaar de participantenbijdrage te bevriezen.

Vervolgens een inleiding door dr P.J. Schellens SCJ over *Religieuze identiteit en verburgerlijking* en door zr

Christa Schrama over *Machteloosheid versus Verrijzenisgeloof*.

Treffend besloot zr Christa haar voordracht aldus:

'Wie God eenmaal heeft ontmoet vindt de vraag naar het hiernamaals niet meer zo interessant. Wie geleerd heeft in het hoge licht te leven wordt niet meer gekweld door het probleem of dat Licht er morgen ook nog zal zijn', zei Han Fortmann op zijn sterfbed. Als we ontvankelijk zijn voor de liefde van God in ons leven, als wij dit Licht mogen ervaren, dan zijn we niet meer bezorgd of dat Licht er morgen ook nog is. Dan weten wij dat dit zo is.

's Middags voorzagen co-referenten zr Miranda van Kleef en Ton Baeten o.praem. de beide lezingen van kritisch commentaar.

Voor meer informatie: SPA-secretariaat, Ginnekenweg 331, 4835 ND Breda. Tel. 076-5655650.

Zr Christa Schrama, Troelstralaan 68, 2104 VR Heemstede. Tel. 023-5289034.

Multicultureel 'Samen-leven'

georganiseerd door de Kerngroep Filippijnen, SNVR

Deze bijeenkomst, die plaatsvond op 24 april 2001, werd geopend door zr Bets Verbakel, voorzitter van de Kerngroep Filippijnen met de toepasselijke vraag: 'Heb jij je buur al gegroet?'. Deze vraag joeg een aantal deelneemsters, waaronder ondergetekende, een licht schaamrood naar de wangen.

Vervolgens zong men het lied: *Hier wordt het land gezocht* (Tekst Jan van Opbergen).

Daarna gaf zr Joke Volf, de dagvoorzitter, een inleiding op het thema.

De realiteit dat ons land een multiculturele samenleving is geworden is nooit meer terug te draaien. Is dat echter een onoverkomelijke situatie? Zelfs in ons piepkleine land hadden we al verschillende culturen, die van Friezen, Brabanders, Limburgers, Hollanders, om er slechts enige te noemen. Toch bleven we elkaar verstaan, dankzij de bindende werking van de ene taal.

Rond 1960 hebben we een eerste grote golf migranten leren kennen, Spanjaarden, Italianen en Turken die hier kwamen op ons eigen verzoek, en waarvan men aannam dat ze na een niet erg groot aantal jaren weer zouden terugkeren naar hun land van herkomst. Daarna kwamen Surinamers en Antillianen; ze hadden dezelfde nationaliteit als wij maar brachten ook andere culturen binnen. Tenslotte, als ondertekenaars van het Vluchtelingenverdrag van Genève, ontvingen we grote groepen op drift geraakte mensen uit aller wereld landen. Bijgevolg is in Rotterdam, om

maar eens een stad met een veranderde bevolkingssamenstelling te noemen, al een derde van de inwoners van buitenlandse afkomst en herbergt zij ongeveer 200 culturen. De Nederlanders van oudsher, 'wij' dus, hebben vaak een superioriteitsgevoel ten opzichte van de meeste nieuwkomers. We vinden al snel dat we alleen maar last van hen hebben. Bovendien brachten ze nog een godsdienst mee die bijgedachten opriep. Een vervreemdende situatie. De nieuwkomers gevoelden zich echter óók ontvreemd, vanzelfsprekend nog meer dan wij. Men zocht derhalve veiligheid bij elkaar. Oud en nieuw hebben hun eigen gedachten over de ander en beiden delen de angst voor het onbekende. Willen we weer komen tot een echt verdraagzame samenleving dan dienen we samen te zoeken naar begrip van en voor elkanders eigenheid. Het begint bij het aanvaarden van allerlei kleinigheden. We zullen die met elkaar moeten durven bespreken. Echte belangstelling doet wonderen. De mogelijkheden daartoe liggen voor het oprapen. De straat, radio, TV, de kerk, ze bieden allemaal kansen. Tot zover zr Joke Volf.

Vervolgens gingen we uiteen om in groepsgesprekken mogelijkheden tot wederzijds begrip in het zicht te krijgen. We bespraken de volgende vragen:

- *Hoe kom ik mensen uit andere culturen tegen?*
- *In wat voor cultuur leef ik zelf?*
- *'Multiculturele samenleving': wat voor vragen/gevoelens/twijfels heb ik daarbij?*

Opmerking: Er is geen samenvatting gegeven van de conclusies van de vijf gespreksgroepen. Omdat er echter alle reden is te veronderstellen dat het grondpatroon min of meer gelijk was, vindt u hieronder in kort bestek datgene wat in groep 1 als merkwaardig werd ervaren.

In Groep 1 twee buitenlandse vrouwen, Bibi uit Angola en Grace uit Kameroen. De een heeft A-status, de ander moet maar afwachten. Voor beiden zijn wij Nederlanders de vreemdelingen. Hun bijdragen leveren voor ons onvermoede gezichtspunten. De Nederlandse deelneemsters komen vrijwel allen uit actief bij de maatschappij betrokken verbanden. Zij ontmoeten buitenlanders bij inloophuizen, bij crisisopvang en opvang van dak- en thuislozen, in eigen congregaties. Men kan ze echter evengoed in het verzorgingshuis tegenkomen, studenten die proberen iets bij te verdienen bijvoorbeeld. Iemand maakt de opmerking dat haar verzorgingshuis niet eens zou kunnen draaien zonder de hulp van buitenlanders.

Er is onder de buitenlanders niet alleen een groot verschil in de generaties, maar ook in status en opleidingsniveau, wat generaliserend spreken bijzonder ongepast maakt.

Het niet kennen van de Nederlandse taal heeft bijvoorbeeld in de eerste generatie buitenlanders te maken met een diepgekoesterde verwachting dat men toch weer zal terugkeren naar het vaderland, maar ook verlegenheid, een schuwheid bijna, kan ertoe geleid hebben. De tweede generatie heeft heel veel moeite met het vinden van de grenzen en slaat soms door. Zo heeft Grace ervaren dat jonge buitenlanders, door haar die zelf uit een Afrikaans land kwam, moesten worden gewezen op de werkelijke betekenis van de uitdrukking 'Nederland is een vrij land'. Als men denkt dat 'minderheden' een aanduiding is voor minder belangrijke groepen, armere en minder belangrijke mensen, dan kan men licht in verzet komen. Geduldige uitleg kan in beide gevallen wonderen doen.

De kleine dingen zijn zo lastig:

- Betekent zijn /haar 'ja' nu ja of nee?
- Wat is het hier overal stil! En de ander: Wat maken die mensen toch altijd lawaai!
- Waarom groeten de mensen mij niet terug? Waarom zijn ze zo afstandelijk?

Er zijn vooroordelen die nauwelijks worden opgemerkt, bijvoorbeeld een ongefundeerd gevoel dat vluchtelingen profiteurs zijn. De regering werkt dat ook in de hand door te spreken over *economische vluchtelingen*. Zijn wij Nederlanders dan geen economische vluchtelingen geweest in Canada en Australië bijvoorbeeld?

Men zegt: 'Het zijn niet de allerarmsten die vluchten.' Een dergelijk gezegde is een generalisering die een basisgegeven negeert dat alle mensen hopen op een toekomst die in een of ander opzicht beter is. Onze emigranten waren ook niet de allerarmsten. Iemand merkt op dat het verschil in culturen zelfs altijd blijft doorwerken in een huwelijk van mensen uit twee verschillende landen, al houden ze nog zoveel van elkaar en al werken ze allebei aan een optimale verstandhouding. Iemand anders zegt zelf ooit 'vreemdeling geweest te zijn in Egypte', en herkent daardoor de spanningen en moeilijkheden maar al te goed. En iemand die in het bestuur van haar multiculturele congregatie heeft gezeten voelde zich in de eerste tijd als een kind dat alles nog moest leren.

Van een vrouw uit het Zuiden horen we tenslotte: 'Mensen uit het Noorden komen ons altijd vertellen hoe we de dingen moeten doen. Ze voelen zich rijke mensen die komen om te geven. Ze doen de dingen niet samen met ons. Die arrogantie bestaat zelfs hier, tussen blank en blank. Nog iets: zelfs op een ambassade wordt er met respect gekeken naar de buitenlander die komt om een baan te vervullen maar met een zekere minachting naar iemand die als vluchteling komt. De vluchteling is soms van een hogere status of opleidingsniveau dan de mens die hier een vrij onbelangrijk baantje komt vervullen, toch ziet men op die vluchteling neer en de ander wordt met respect behandeld. Ik heb een verzoek aan Nederland: Hoe kunnen wij vluchtelingen onze talenten hier inzetten zonder al teveel last van de moeilijke vreemde taal? We verdienen liever ons geld dan dat we een uitkering in het handje krijgen.'

Ter afsluiting van de gesprekken wordt Abraham uit Guatemala, student aan het Haags Conservatorium, geïntroduceerd door de heer Coolen. Hij geeft een interessant kijkje op de Mayacultuur, en speelt vervolgens muziek die een prachtige vogel oproept in het stuk *Vogel* en een bergweide vol bloemen in het muziekstuk *Voor de Koningin van de bloemen* (in de zaal zijn stands met informatie over de Filippijnen en Guatemala. Ook de hele entourage hangt samen met het onderwerp).

Na de lunch vindt er een interessante uitwisseling plaats over het samenleven van culturen door:

- Mw. Rosalinde Blondé, afkomstig uit Namibië, sinds 30 jaar woonachtig in Nederland, en
- Mw. Marianne Houben, Nederlandse.

Mevrouw Blondé vertelt dat zij een van de eerste katholieken was in haar streek. Ze komt uit een kinderrijk gezin, een heel warm nest, en is opgegroeid in traditionele omstandigheden, letterlijk 'zonder luier' en deed als zevenjarige al allerlei dingen die tot de taak van volwassen vrouwen behoren. Het Noorden van Namibië is min of meer automatisch katholiek. De ouderen zijn vrijwel allemaal analfabeet. Men beoefent akkerbouw en veeteelt. Mevrouw Houben kende vanouds al een zekere openheid thuis in het eigen gezin, doordat er al wat invloeden van andere nationaliteiten waren. Zo was een oom missionaris op Kalimantan. Ze herinnert zich bijvoorbeeld zijn verhaal over het strooien van rijst bij het huwelijk, wat ze terugvindt bij sommige huwelijken in Nederland. In het tweegesprek komen allerlei dagelijkse zaken aan de orde. Mevrouw Houben draagt de onderwerpen aan. Mevrouw Blondé vertelt wat haar opvalt:

De haast. Het regent en jullie gaan toch op de fiets weg. Wij zouden even wachten. Waar is de haast voor nodig? Het feit dat de dingen zo afgewogen zijn. Jullie koken precies zoveel als nodig is. Als een vreemde binnenkomt, zeggen jullie: 'Wij eten even af, hoor.' Dan denk ik: Wat is hier aan de hand? Wij zetten een bord bij. We doen open voor de vreemdeling en bewijzen gastvrijheid. In Afrika zijn we heel afhankelijk van elkaar. We vangen elkaar daarom op. We nemen tijd om te luisteren. Ook al ben je arm, warmte kun je zelf creëren. Jullie gaan contacten uit de weg. Ook in een koud land kun je die warmte geven.

Wij kunnen soms laaiende ruzie hebben, maar een paar uur later drinken we weer samen een biertje. Angst voor elkaar? Die hoorde eigenlijk niet bij ons land en onze cultuur. Maar wie heeft de angst geschapen? Wie heeft de producten van de wapenindustrie naar ons geëxporteerd? En wat jullie angst voor ons betreft. Voor mij als vrouw zijn Nederlanders minder bang. Jullie angst komt misschien uit een zekere voorzichtigheid. Soms moet het ijs gebroken worden door een belangstellende vraag of een gebaar. Daarna ziet men het verschil in kleur niet meer. Het is echter zo dat Nederlanders heel snel vragen: Wanneer ga je weer terug? Bij de eerste kennismaking al. De tweede generatie wordt nog steeds zo behandeld. Ze zijn hier geboren en voor hen is dit hun land. Maar nee, hoor. Andere kleur? Wanneer gaat die terug? Op een hoop gegooid.....

Het vinden van werk. Met diploma's kom je vandaag de dag wel aan het werk. Godsdienstige beleving? Zo'n koude boel. Bij ons horen het lichaam en de muziek, dans en beweging erbij. Hier val je in slaap. Bij ons? Swingen!

De zaal reageert. Draagt relativering aan. Over het nakomen van afspraken en het goede van de overlegcultuur. Over de onder Nederlanders minder voorkomende corruptie. Dat vraagt weer om een nieuwe discussie. Over Nederlands individualisme. Over de vraag waar het thuisland is van een mens. Voor Rosalinde is en blijft dat Namibië. Een zuster missionaris constateert dat een missionaris na terugkomst altijd een vreemdeling blijft. Vertellen over 'daarginds' wordt door niet-missionarissen niet echt op prijs gesteld.

Na deze dag is ieder overtuigd van de noodzaak van luisteren. Allen hebben we hui-
ver voor het onbekende, 'zij' en 'wij'. Laten we kleine stapjes blijven zetten.

Prachtig fluitspel van Abraham in een gedeelte van een Mis uit Guatemala sluit de gesprekken af. Dan worden enkele gedichten gelezen, waarvan de tekst reeds aan ieder is verstrekt. Een andere manier om de behandelde zaken nog eenmaal te doorvoelen. We bidden een gebed om vaste grond uit het Werkboek Vrouwen, Liturgie en Gerechtigheid.

*'...God, geef ons vaste grond,
daar waar wij kunnen aarden,
wortel schieten,
ons thuis voelen.
Amen*

Hierna sluit zr Joke Volf deze waardevolle dag af en er wordt gezongen:
'Lied om mee te gaan'. (Tekst: Gonnie Luipers. Melodie: Herma Bulder)

zr Theresia Saers

De Kerngroep heeft op 24 april het veelzijdige en complexe thema 'multicultureel samen-leven' op een toegankelijke wijze gepresenteerd. Door te beginnen met de bezinnende vragen, begon eenieder - medelander en Nederlander - met de eigen ervaring van de multiculturele samenleving. Daardoor konden allerlei ervaringen, gevoelens en twijfels, positief en negatief, ter tafel komen. In kleine groepen kreeg men gehoor en begrip. De Kerngroep meent dat deze dag als voorbeeld kan dienen voor kleinere bijeenkomsten in ieders eigen omgeving, in kloosters en gemeenschappen, in groepen en bewegingen. De voorbereiding is niet erg complex. Als hulpmiddel is ter plekke een paper uitgereikt met de uitgesproken teksten (ook bruikbaar in een liturgie), de gezongen liederen en een uitgebreide adreslijst van instanties wier hulp men in kan roepen. Desgewenst is dit paper nog verkrijgbaar bij het secretariaat van de SNVR (tel. 073 - 6921388).

De Kerngroep Filippijnen nodigt alle besturen en alle betrokken groepen en individuele religieuzen van harte uit, het gesprek over de multiculturele samenleving voort te zetten. Zij hoopt dat de bijeenkomst "Samen-leven" daarvoor stimulerend heeft gewerkt.

Inge van Nistelrooij

Opening internetcafé

De Zusters van Liefde van Tilburg vieren dit jaar het zilveren jubileum van haar kloosterverzorgingshuizen. Als thema van de festiviteiten werd gekozen "Communicatie in verleden, heden en toekomst". Daarin past een internetcafé.

Onder overweldigende belangstelling van de media werd op 16 mei jongstleden in de aula van het kloosterverzorgingstehuis Mater Misericordiae in Tilburg het internetcafé geopend. In haar toespraak vertelde mevrouw Hirsch Ballin, voorzitter van de Stichting Huize Mater Misericordiae, dat de zusters van Liefde eigenlijk al in 1813, het oprichtingsjaar van de congregatie, het wereldwijde web ontdekten. Sinds 1832 zwierven er meer dan tienduizend zusters uit over de gehele aardbol.

De officiële opening werd verricht door oud-bisschop van Breda, mgr. Ernst. Hij maakte op latere leeftijd kennis met de digitale wereld en toont zich een warm voorstander van de nieuwe communicatie-mogelijkheden. Met een geroutineerd gebaar drukte de oud bisschop op een knop, waarmee het internetcafé voor de Congregatie van de Zusters van Liefde was geopend. Vervolgens gaven vijf cursisten een demonstratie van de aangeleerde vaardigheden.

De belangstelling bij de zusters voor de internetcursus, gegeven door vrijwilligers van Senior Web, was bijzonder groot. Na een informatiebijeenkomst meldden zich 42 van de 225 zusters uit het huis aan voor de cursus. Omdat er in eerste instantie slechts voor tien van hen een plaatsje was zijn de anderen op de wachtlijst geplaatst. Het opleidings- en begeleidingsprogramma waar de zusters aan deelnemen, werd opgezet met hulp van Senior Web. Als leer methode werd gekozen voor Bab-bage voor Masters. Deze methode is opgebouwd uit modules en geschikt voor senioren.

Wie de webpagina van de Zusters van Liefde in Tilburg wil bezoeken surft naar: www.geocities.com/misericordiae. Het adres van de webpagina van de congregatie is: www.sistersofcharity.net.

In zorgzaamheid en eenvoud

Historicus Joos van Vugt publiceerde in 1994 de studie *Broeders in de katholieke beweging. De werkzaamheden van vijf Nederlandse onderwijscongregaties van broeders en fraters, 1840-1970*. Het onlangs verschenen boek *In zorgzaamheid en eenvoud* is eigenlijk een vervolg-studie. Hierin staat namelijk de periode 1965-2000 centraal. Maar dit vervolg is toegespitst op de recente geschiedenis van één van de onderwijscongregaties, namelijk die van de fraters van Utrecht.

De titel verwijst naar de wapenspreuk van mgr. Andreas I. Schaepman (1815-1882), aartsbisschop van Utrecht en stichter van de congregatie. In deze studie wordt beschreven hoe de drie componenten werk, het gemeenschappelijk leven en het religieuze leven zelf een sterke driehoeksstructuur vormden. Idealiter steunden die drie elementen elkaar. Zo werd het werk van de religieuzen mogelijk gemaakt doordat zij als gemeenschap optraden. Hun werk moest bovendien gevoed worden door hun geestelijk leven. Het gemeenschappelijk leven werd weer gesteund door het werk, dat immers gedeelde belangstellingen en ervaringen creëerde, en door de gemeenschappelijke elementen in het religieuze leven.

In welke volgorde zouden de hoekpunten van de driehoek in dit boek beschreven moeten worden vroeg de auteur zich af. In theorie zou het religieuze leven zelf (de zelfheiliging, het gebedsleven, de eucharistie, de geestelijke vorming) voorop moeten staan als de basis van alles, gevolgd door het gemeenschappelijk leven waardoor het geestelijk leven werd gedragen. Pas op de derde plaats zou het werk komen. Van Vugt koos er echter voor het werk voorop te zetten, omdat dit in het zelfverstaan van de fraters zelf de meest vooraanstaande plaats heeft ingeno-

men. En dat vindt hij een belangrijker criterium dan de theologische theorie.

In Nederland is de driehoek van werk, gemeenschappelijk leven en religieus leven, die anderhalve eeuw lang zo'n sterke formule was geweest, onder druk komen te staan van ontwikkelingen die zich binnen en buiten de congregaties voltrokken. In de jaren zestig is de driehoek daaraan bezweken. Zo beschouwd kan de crisis van de congregaties begrepen worden als de desintegratie van hun oorspronkelijke formule. De vele experimenten en initiatieven die sinds de jaren zestig binnen de congregaties zijn uitgevoerd verschijnen zo als pogingen om de oorspronkelijke formule te herstellen of om aan die formule een alternatieve invulling te geven.

De Nederlandse fratergemeenschap was er vijfendertig jaar geleden in het geheel niet op voorbereid om zonder het werk, zuiver en alleen als religieuze gemeenschap, nog tientallen jaren verder te moeten. Dat dit toch gelukt is zonder dat de integriteit en de kwaliteit van de gemeenschap er wezenlijk onder geleden hebben, is een prestatie van alle fraters en vooral van degenen die in de loop der jaren aan het roer van de congregatie hebben gestaan. Nu het werk grotendeels is weggevallen, heeft het 'samen religieus-zijn' meer gewicht gekregen als een bewust beleefde waarde. De fraters hebben ernaar gestreefd om, ondanks de tegenspoed der tijden, méér te zijn dan een 'club oude mannen' en om op een goede, zinvolle manier gezamenlijk oud te worden. Natuurlijk is de praktijk voor verbetering vatbaar, maar de fraters hebben het ideaal van broederlijk en religieus gemeenschapsleven hoog gehouden. Dat ideaal heeft voor veel fraters zelfs méér inhoud gekregen dan vroeger, toen zij sterk in beslag werden genomen door de beslommingen van hun werk.

De Indonesische 'tak', destijds begonnen als een soort overzeese dependance van de Nederlandse fratergemeenschap, heeft zich sinds de jaren zestig van de twintigste eeuw ontwikkeld tot een volwaardig en vrijwel autonoom onderdeel van de congregatie. Sinds de jaren negentig is deze ontwikkeling nog verder gegaan: het aantal Indonesische fraters overtreft inmiddels het aantal Nederlandse fraters en het zwaartepunt van de congregatie is dan ook onherroepelijk naar Indonesië verschoven. Steeds meer taken en verantwoordelijkheden worden overgedragen aan de Indonesische fraters. Binnen enkele jaren zal die overdracht symbolisch en praktisch worden beklonken wanneer het algemeen bestuur (nu nog gevestigd in De Bilt) zijn zetel in Indonesië zal krijgen. Deze lange ontwikkeling krijgt in de onderhavige publicatie uitgebreid aandacht.

Hoewel de congregatie haar organisatorische eenheid heeft bewaard, zijn de verschillen tussen de Nederlandse en de Indonesische tak groot. En zij zullen alleen maar groter worden. In Indonesië staat de driehoeksstructuur van de congregatie fier overeind. De

congregatie staat er nog volop in het werk en het aantal Indonesische fraters stijgt gestaag. Het ziet er bovendien niet naar uit dat daar de komende jaren verandering in komt, al zijn er een paar donkere wolken aan de horizon. Hoewel de Nederlandse en Indonesische fraters hartelijke betrekkingen onderhouden, zal de onderlinge psychologische afstand onvermijdelijk groter worden. In Indonesië zal op den duur een generatie fraters aan het roer komen die weinig of geen banden meer hebben met Nederland. Voor de Nederlandse fraters lijkt het bestaan van de Indonesische tak daarentegen een steeds belangrijkere bron van troost en voldoening te zijn. Dankzij hun Indonesische medebroeders zal er immers iets van hun inspiratie en hun werk voortleven. Over twintig of vijfentwintig jaar zal de Indonesische Kongregasi Frater-Frater Bunda Hati Kudus de fakkel definitief overnemen. Dan zal de congregatie een zuiver Indonesische gemeenschap zijn geworden.

Gebaseerd op bijdrage van Joos van Vugt aan Erasmusplein, jrg. 12 - 2001 - nr. 1

J.P.A. van Vugt, In zorgzaamheid en eenvoud. De Fraters van Utrecht in jaren van verandering en overdracht, 1965-2000. Nederland, Indonesië, Kenia. Budel: Damon. Nijmegen: Katholiek Studiecentrum, 2001. ISBN: 90 5573 204 4.

Als lopend vuur

Het boek *Als lopend vuur* is het resultaat van een vertaalproject bij het Augustijns Instituut. In dit project werd samengewerkt door de classicus drs. Richard van Zaalen ofm (*1920), de theoloog drs. Hans van Reisen (*1957) en de neerlandicus drs. Sander van de Meijs (*1968).

De nieuwe uitgave bevat de eerste Nederlandse vertaling van 38 preken van Augustinus (354-430), bisschop van Hippo Regius. De meeste Latijnse teksten van deze preken waren al eeuwenlang bekend, maar van twee zeer lange preken werden de grondteksten pas onlangs teruggevonden! Bijna alle teksten zijn afkomstig van de sermones de tempore. Deze groep bevat alle preken die Augustinus heeft gehouden op de belangrijkste feesten van het liturgisch jaar. Augustinus laat zich in de preken kennen als een toegewijd pastor, een creatieve uitlegger van de bijbel een diepzinnig theoloog. Als geen ander uit de vijfde eeuw heeft hij zich ingezet om de rijkdom van de bijbelse geschriften, de liturgische en belangrijke geloofsthema's voor allerlei mensen toegankelijk te maken. Kopieën en afschriften van Augusti-

nus'preken verspreiden zich in de loop der eeuwen dan ook als lopend vuur over vrijwel alle kerkgemeenschappen van het westerse christendom.

Als lopend vuur vormt een waardevolle aanvulling op de eerste verzameling preken van Augustinus voor het liturgisch jaar, die in 1996 werd uitgegeven onder de titel *Als licht in het hart*.

Voor informatie kan contact opgenomen worden met Hans van Reisen, AUGINST@IAE.NL
Augustijns Instituut, Augustijnendreef 15, 5611 CS Eindhoven. Tel: 040 – 2463014.

Bevrijdt de tijd

een vertelling en een programma

Bevrijdt de tijd, een verhaal waarin mensen worstelen met hun beleving van de tijd. Gemaakt en verteld door Thérèse Heyne.

Bevrijdt de tijd kan verteld worden op een studiedag of ledenvergadering, in een viering of kerkdienst. Het verhaal zet aan tot reflectie op thema's als stress, haast, rust en 'er zijn'. Afhankelijk van de deelnemers, het doel en de opbouw van uw eigen bijeenkomst kunnen inhoud en duur worden aangepast.

Van alles is mogelijk: alleen het verhaal (ongeveer 25 minuten) of het verhaal met muziek, of een totaalprogramma van anderhalf uur waarbij het vertellen wordt afgewisseld met verwerkingsopdrachten aan of reacties van de deelnemers.

Bevrijdt de tijd is geschreven op verzoek van het Landelijk bureau DISK (Dienst Industriële Samenleving vanwege de Kerken) in het kader van de campagne *Bevrijde tijd. Deelnemen aan een 24-uurseconomie?* Met deze campagne wil DISK het gesprek stimuleren over de veranderingen in tijdsbeleving en tijdspatronen.

Prijs van vertelling en programma: op aanvraag, afhankelijk van duur en extra voorbereidingstijd als veel aanpassingen nodig zijn.

Voor informatie en boekingen: De Letterling, Thérèse Heyne, Henriëtte Ronnerstraat 17, 5038 KH Tilburg, tel: 013 – 4672324, fax: 013 – 4675999, e-mail: letterling@wxs.nl

Parochiebladenservice

Voor wie het ontgaan mocht zijn: 'www.katholiek nederland.nl' is in de lucht! Dat betekent dat de Parochiebladenservice mee is verhuisd, en nu te vinden is op: www.katholiek nederland.nl/kerk/organisatie/index.html en dan doorlinken naar: Parochiebladenservice.

Maar er leiden zoals bekend meerdere wegen naar Rome: ook via www.katholiek nederland.nl/kerk/vit_gemeenschap/index.html is de Parochiebladenservice te bereiken.

Afscheid nemen en toch trouw blijven

Marjoleine de Vos debuteerde vorig jaar met de poëziebundel *Zeehond graag*. In Roodkoper staan regelmatig stukjes van haar hand en onlangs werd ze geïnterviewd in De Bazuin en in Opzij. Sinds 1995 schrijft ze columns in NRC Handelsblad.

Twee-en-veertig daarvan zijn gebundeld en onlangs verschenen onder de titel *Nu en altijd*.

Marjoleine de Vos stelt boeiende open vragen zonder deze te beantwoorden. Bijvoorbeeld: Kun je gelukkig zijn onder verschrikkelijke omstandigheden? Wat is heilig? Waarom praten mensen eigenlijk? Is er iets mis met ons vermogen tot inleving? Is wie hersendood is echt dood? Wat is het verschil tussen verliefdheid en liefde? Hoe pakken mensen na een oorlog de draad weer op? Worden mensen van rijkdom anders? Wat is bidden eigenlijk? Hoe nemen mensen beslissingen over hun leven? Wat is tijd? Is alles uiteindelijk te vergeven en hoe dan? Waarom hebben mensen behoefte aan biechten? Wat is uiterlijk? Over al deze 'zware' onderwerpen schrijft De Vos op een 'lichte' manier. Daarbij laat ze zich veelvuldig inspireren door poëzie en literatuur. Ze houdt veel van de klassieken, maar ook van hedendaagse auteurs zoals Willem Brakman, Vonne van der Meer, Charlotte Mutsaers en Patrick Modiano. Uit door haar gebruikte citaten blijkt een uitgesproken voorkeur voor toegankelijke poëzie zoals die van Szymborska en Kaváfis.

De vragen die ze in haar columns aansnijdt bewegen zich vaak op het grensvlak van poëzie en met religie. Hoewel haar religieuze ervaring zich tijdenlang beperkte tot het jaarlijks beluisteren van de Matthäus Passion is ze recentelijk meer geïnteresseerd geraakt in religie. Ze komt regelmatig in de Nicolaaskerk in Amsterdam, omdat ze houdt van de liturgie en de traditie. Marjoleine de Vos: Sommige Nederlandse woorden worden nergens anders meer gebruikt dan in de kerk en die hoor ik graag. Als daar gezegd wordt: "*Heer, ontferm U*", raakt me dat. En een zin als "*Onze namen staan geschreven in uw hand*" vind ik prachtig. Dat heeft een waarheid die poëzie ook heeft. Dat is een beeld voor geborgenheid waaraan ik iets ontleen. In de kerk worden antwoorden gegeven of gezocht op de vraag: hoe moeten we leven? Misschien is dat ook wel wat ik in poëzie zoek of wil vinden. Goede poëzie geeft antwoord op een vraag die je nog niet had.

Wat ze zegt en schrijft naar aanleiding van haar onvrijwillige kinderloosheid is tekenend voor de wijze waarop ze persoonlijke ervaringen in een ruimer kader plaatst en laat zich gemakkelijk vertalen naar andere soorten van verdriet en verlies. De Vos: ik heb lang gezegd: ik wil het leven dat ik leid niet ontkennen door zo heel hard naar een ander leven te verlangen. Ik dacht: ik moet me niet concentreren op iets wat er niet is. Maar of ik daar goed aan heb gedaan, ik zou het je niet kunnen vertellen. Er waren mensen die zeiden: maar als je het zo graag wil, waarom doe je er dan niet alles aan? Als ik weer eens in grote wanhoop op de fiets zat, dacht ik zelf ook: wil ik het eigenlijk wel zo graag of zit ik mezelf maar wat wijs te maken? Ik heb mezelf pas veel later durven toegeven dat ik het ook eng vond om stappen in die richting te ondernemen. Ik wilde gewoon op een morgen zwanger wakker worden.

Soms gaat het verlangen of gemis een eigen leven leiden, verandert het in een soort steen die niet makkelijk meer kwijt te raken is. Verdriet kan bij je gaan horen. Ik heb lang gedacht: dit zijn mijn slechte jaren, als ik toch een keer een kind krijg is dat over. Maar een vriendin die een kind had gekregen via ivf schreef: je moet niet denken dat die jaren van verdriet verdwenen zijn, die maken voor altijd deel uit van mijn geschiedenis. Voor wie naar een kind verlangt, is het alsof de liefde al klaar ligt, er al is, het wachten is alleen nog op degene aan wie zij zich kan hechten. Maar komt er geen kind, dan blijft er iets onvervuld en ontstaat er een leegte waar nooit iets geweest is. Zoals Vestdijk schreef aan het slot van Terug tot Ina Damman: 'hoe onwankelbaar trouw hij blijven zou aan iets dat hij verloren had – aan iets dat hij nooit had bezeten.' Het is het moeilijkste wat er is, afscheid te nemen van een diepe wens en er tegelijkertijd trouw aan te blijven. We moeten allemaal voortdurend afscheid nemen: van onze jeugd, onze geliefden, van verlangens die niet ingewilligd zijn. Als je weet dat iets niet kan, moet je het loslaten. Daar moet je je zelf streng in toespreken. Je hoeft jezelf niet iedere keer tot op de bodem te laten zakken, je kunt

jezelf ook liefdevol tot de orde roepen, herinneren aan de beslissing die je genomen hebt.

Nu en altijd. Bespiegelingen. Marjoleine de Vos. Prometheus/NRC Handelsblad. 2000.

WvdV

Oproep videobanden

De Commissie Communicatie wil graag inzicht krijgen in de wijze waarop Nederlandse religieuzen in de periode 1995-2000 zélf hun religieuze leven hebben verbeeld (audiovisueel). Wellicht leent een gedeelte van het materiaal zich om desgevraagd ter beschikking te stellen aan de media (uiteraard nadat u daar in ieder afzonderlijk geval toestemming voor heeft gegeven). Wij willen u derhalve vragen om een kopie van uw videobanden ter beschikking te stellen aan de afdeling Communicatie, indien mogelijk met een korte toelichting waarin u aangeeft waarom u indertijd besloten heeft om deze opnames te (laten) maken.

Nationale vredesdag

Algaande verhalen wij van vrede ook al botsen culturen ... ook in onszelf....

Het aantal conflicten en schendingen van mensenrechten is in het voorbije jaar niet afgenomen.

Ook dit jaar raakt het thema van onze vredesdag aan de grondslag van alle mensenrechten: het respect voor de menselijke waardigheid en de keerzijde ervan, de vernedering van mensen.

Mevr. Bluma Schattevoet, Sinti, auteur van het boek 'Schaduwkinderen', zal ons vertellen hoe zijzelf en haar volk, ondanks zoveel schendingen en leed, gaande zijn gebleven.

Op deze dag willen we elkaar bemoedigen om ook gaande te blijven. Mevr. dr. Berma Klein Goldewijk is, opnieuw, onze gids. De datum: **8 september**.

Wij nodigen U uit om aan deze dag deel te nemen. Het dr. Piersoncollege is gelegen aan het N.S. station, Den Bosch Oost. Eind augustus ontvangt U het programma en de reisinformatie, als u ons zo spoedig mogelijk, graag vòòr 1 augustus, een kaart stuurt met 'Ja, ik kom 8 september' voorzien van uw naam, adres en religieus instituut geadresseerd aan de SNVR, Postbus 112, 5201 AC 's-Hertogenbosch. Wij vragen het, hopelijk, kostendelend bedrag van f. 15,00. Maar niemand mag om dit bedrag wegblijven.

Namens de werkgroep Vredesvraagstukken
zr Aloysa van Amersfoort

Bijeenkomst leden 'kleine'congregaties SNVR

Op **31 oktober** zal in 's-Hertogenbosch de volgende bijeenkomst gehouden worden voor leden van 'kleine' congregaties van actieve vrouwelijke religieuzen. Noteert u de datum vast in uw agenda.

Zilveren jubileum solidariteitscommissies

Op donderdag **22 november** zal in Utrecht een bijeenkomst worden gehouden bij gelegenheid van het 25 jarig bestaan van de solidariteitscommissies AMA, KOS en PIN. Wilt u alvast deze datum in uw agenda noteren. Nadere informatie over de wijze van aanmelding voor en het programma van deze feestelijke dag volgen na de vakantieperiode.

Schriftlied

Die chaos schiep tot mensenland,
die mensen riep tot zinsverband,
Hij schreef, ons tot bescherming,
zijn handvest van ontferming.
Hij schreef ons vrij, met eigen hand.

Schrift die mensenoorsprong schrijft.
Woord dat trouw blijft.

Dat boek waarin getekend staan
gezichten, zielen, naam voor naam,
hun overslaande liefde,
hun overgaande liefde,
hun weeën die niet overgaan.

Schrift die mensendagen schrijft.
Licht dat aanblijft.

Zijn onvergankelijk testament:
dat Hij ons in de dood nog kent
de dagen van ons leven
ten dode opgeschreven,
ten eeuwig leven omgewend.

Schrift die mensentoeekomst schrijft.
Naam die trouw blijft.

Jozua 1, vers 8.

H. Oosterhuis (in: gezongen Liedboek, Kok Agora – Kampen).

Colofon

Het KNR-besturenbulletin (ISSN: 1567-1003) is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt in principe drie tot vier maal per jaar. Met het bulletin willen de medewerkers van het bureau aan het Emmaplein in 's-Hertogenbosch de besturen van de religieuze instituten in Nederland informeren over zaken die hen, en daarmee 'hun achterban' bezighouden. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten wordt één exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van werkgroepen en commissies een exemplaar. Indien gewenst mogen artikelen overgenomen worden in orde- en congregatiebladen van de aangesloten religieuze instituten.

Opmaak en eindredactie: Miranda Roijers-Graumans, Nita van Bergen & Will van de Ven, KNR-afdeling communicatie, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch, tel: 073-6921316, fax. 073-6921322, e-mail W.vd.Ven@knr.nl